APPENDIX
AD
HISTORIAM ÆTHIOPICAM IOBI LUDOLFI
ILLIUSQUE
COMMENTARIUM,
EX
NOVA RELATIONE,
De hodierno Habeſſiniæ Statu concinnata.

Additis Epiſtolis Regiis
AD
SOCIETATEM INDIÆ ORIENTALIS,
Ejusque Reſponſione cum Notis neceſſariis.

FRANCOFURTI AD MOENUM.
Sumptibus JOHANNIS DAVIDIS ZUNNERI.
Typis MARTINI JACQUETI.
ANNO CIↃ IↃCXCIII.

Imaginem hanc Magnatis Habeſſini ex India ad nos miſſam ideò proponere voluimus, ut, quæ de forma corporis & liberali vultu Habeſſinorum in Hiſtoria noſtra Lib.I.c.14.§.28.diximus, quòd non ut alii Æthiopes turgentia labra, & repandos naſos habeant, hôc exemplo confirmentur.

CULANEL.GABAS.CHAN
HABESSINUS.NATIONE.EXERCITUS.DUX.
SULTAN.MAHMUDI.REGIS.VIJAPOURÆ.
IN.INDIA.Aº. MDCXCIII.

PRÆFATIO AUTORIS AD LECTOREM.

Relationem novam de præsente Habessiniæ statu, quam hîc vides, Amice Lector! amplissimæ Societati Indiæ Orientalis Batavorum debeo. Debent illi plurimùm & alii omnis generis mortales. Non dicam nunc de mercibus, quas ultrò citroque vehunt, quibus non tantùm vita beatior redditur, sed & sanitas atq; salus corporis humani in medicina & chirurgia conservatur. Multæ novæ regiones & in iis veteres fabulæ deteguntur: contra, vetera nonnulla pro fabulosis habita vera reperiuntur: Deperdita pridem, hîc denuò reperta deprehenduntur. Vix annus præterit, quô non notabilia, sive de insula, sive de gente aliqua nova: sive etiam de novis naturæ miraculis ex India nunciantur; ut quod olim de Africa, id de Societate ista prædicari possit: *Semper aliquid novi.*

Annô superiore relationem naufragorum quorundam accepi, qui Anno 1686. haud procul flumine *Goa*, sub gradu 25. latitudinis australis, in brevia *Terræ Natalis* compulsi, naufragium fecerant. Illi triginta milliaria introrsum, & ultra centum milliaria littoris Africani peragrantes, ut effugium quærerent, miras & ignotas hucusque gentes, *Magoses*, *Makriggas*, *Matimbes*, *Mapontes* & *Emboos*, invenerunt; partim feras, partim mites & hospitales; moribus planè insolitis. Hottentotziæ quoque linguæ specimina ad me missa fuerunt; quæ cuncta aliquando lucem videbunt. Si hodiè alter aliquis *Plinius* novum Historiæ naturalis opus condere vellet, adminiculo relationum hujus Societatis insigne quoddam *Naturæ & Orbis Theatrum* repræsentare nobis posset. Etenim artes atque scientiæ variæ, *Astronomia*, *Geographia*, *Physica & Botanica*, denique *Historia* diversarum gentium, relationibus Indicis insigniter illustrantur.

Quin & Christianum nomen commerciorum occasione in remotissimis terræ partibus mirificè inclarescit. In Belgio passim notum est, quæ auspiciis istius Societatis solertissimus Theologus *D. Robertus Junius* piæ mem. in insula *Formosa*, cum adhuc Societati pareret, præstitit. Vidi in juventute mea *Delfi* tabulas pictas, & audivi quomodo insulanis illis Evangelium prædicaverit: & quomodo per classes dispositos in doctrina Christiana instruxerit, moresque humaniores docuerit. *Catechismum* ejus *in lingua Formosana*, typis excusum, adhuc possideo. ut falsi sint, qui asserunt, Societatem Indicam Batavorum *Christianam religionem* neglectui habere. Si quà fortè hac in parte à privatis peccetur, id *Societati* ejusq; *Directoribus* minimè exprobrandum est; sicuti nec *Principes* Ministrorum suorũ malefacta sibi imputari sinunt.

Vulgò quidem sociis solum lucrandi & acquirendi studium, tanquam summum Societatis bonum imputatur; utinam Reges & Principes omnes à tali affectu vacui essent, nec aliqui illorum consilia omnia ad sola commoda sua privata dirigerent; non tantùm vendendis mercibus suis, quas illorum subjecti nimis carò emere coguntur: sed, quod pejus est, parando in alienas regiones & urbes imperio, proferendis finibus suis intenti, sine cura juris & æqui, solùm id quod interest, summam consiliorum suorum rationem putantes; idque sæpiùs cum urbium excidio, & agrorum vastatione. Cùm alias *beneficio affici hominem hominis maximè interfit.* (*) At Societas Indica absq; cujusquam injuria liberrimè emit & vendit: & in commune utilia per Orbem terrarum dispensat. ut hîc demum verissimum sit JCtorum effatum: *Invitus nemo emere vel vendere cogitur.* (a)

Sed obtrectatores illi *opibus* & *divitiis* Societatis invident; invideant etiam periculis & jacturis! invideant laboribus & molestiis gravissimis! quas illi tolerant, quibus ex uno hemisphærio in alterum navigandum, & in terras alio sole calentes iter faciendum est. At nec sibi solis lucra cuncta retinent, quin *Rempublicam*, quotiescunque necessitas poscit, navibus atque pecuniâ juvant. adeò diffusa per universum Belgium fœderatum est Societas ista, ut non tanquam privata quædam consociatio, sed magna Reipublicæ pars censenda sit.

Præterea invidia ipsa nullas illi sordes objicere potest. Splendidæ & sumtuosæ *missiones*, quas modò in *Japoniam*, modò in *Chinam*, & alias oras miserunt, toti Orbi innotuére. (b) Colitur vicissim honorificis legationibus à *Regibus* & *Principibus Orientis*; exemplo sint Legationes potentissimorum Æthiopiæ Imperatorum AELAF-SAGEDI & ADJAM-SAGEDI, quorum epistolas hîc publicamus, quibus illi pari urbanitate responderunt, decorum & honestum rectè observantes, ut quamvis needum quæstũ ullum ex Habessinorum regionibus, maxima sui parte terrestribus, perceperint, ἀντίδωρα tamen multò plura, & muneribus acceptis pretiosiora, uti primâ vice, ita nunc denuò remiserint; quod cuivis supputanti facilè constabit.

Ut autem curiosi sciant, unde SOCIETATI INDICÆ BATAVORUM ista rerum Habessinicarum cura: mihi autem tanta illius benevolentia sit, quòd acta cum Regibus Æthiopiæ mecum communicare voluerit, paucis expediam. Cùm anno 1679. hortante & patrocinante Dn. *B. Hochero* b. m. Cancellario tunc temporis aulico, Pragæ ad alloquium Imperatoris admissus

(*) Sic loquitur *Papinian.* l. 7. ff. de serv. export.

(a) L. *Invitum.* 11. C. *de contrah. emt.* & ibi *Dd.* (b) Variis linguis editæ passim inveniuntur.

missus essem, AUGUSTISSIMUS CÆSAR (qui me ex narratione Bibliothecarii sui *Lambecii* noverat) gnarus, *Regem Habessinorũ* Christianum, & Turcarum in littore Maris rubri vicinum esse, inter alia interrogabat, num literas in regnum illud dare, & viam ad amicitiam in futuros usus sternere possem? Respondi, me omnem operam daturum, ut cognoscendo hodierno illius Regni statui literas in Indiam atq; Æthiopiam ipsam mitterem; modò MAJESTAS CÆSAREA dignaretur, *Britannis* atque *Batavis*, qui commercia Maris rubri agitarent, me commendare, ut literas meas rectè curarent, & scitu necessaria renunciarent; me enim à quadraginta ferè annis nullum nuncium ex illis oris accepisse. Annuit *Imperator* clementissimè, mihique epistolas cùm ad Regem Angliæ CAROLUM II. tum ad FOEDERATI BELGII ORDINES dedit, quibus conatus atque studia mea illis commendabantur; quas ipse deferrem, & quæ ulteriùs necessaria forent, dispicere possem.

Erat eo tempore alta pax, nec quisquam profectionem urgebat, quam ob causam nec ego festinabam, alia intervenientia negotia priùs expediturus. At anno 1683. ortô gravi bello Turcico, eoque sub initium, obsessâ Viennâ, periculosissimo, veluti instinctu quodam excitatus, iter meum non ultra differendum putavi. Memineram enim in aliis bellis Turcicis societatem & fœdus *Persarum* ab *Imperatoribus* nostris, & Regibus *Poloniæ* expetitum fuisse: Legeram epistolas Summi Pontificis PII. V. (c) ad *Shach Tahamasum* (lege *Tecmasem*) Persarum regem; & ad *Sherifum Mutahar*, Regem Arabiæ felicis, Muhammedanos: nec non ad *Mennam*, Æthiopiæ Regem; quibus illos post maximam ad *Echinadas* navalem victoriam, Anno 1571. à *Turcis* reportatam, ad arma contra Turcas conjungenda, & bellum continuandum hortabatur. Quamvis apud *Infideles* id planè vanum & frustraneum sit, quia statutis eorum cautum est, ne *Musulmannus Musulmannum* armis aggrediatur, quamdiu cum *Gauris* [sic Christianos vocant (d)] vel alienæ religionis hostibus bello conflictatur. At apud Christianum Regem Habessinorum spes aliqua societatis armorum supererat. Igitur ne quid negligerem, quod in tenuitate mea esset, iter illud nemine hortante, solo boni publici studio ductus meis sumptibus suscepi: literas ad totam nationem Æthiopicè scriptas imprimi curavi, (e) quò plura exemplaria per diversas naves mitti possent.

In *Anglia* quidem à Rege auditus, sed paucis verbis ad *Societatem Indicam* ablegatus, ab illius tunc temporis Præside cum literis

meis

(c) *Francisc. Goubau* habet in epistolis d. Pontif. *pag.* 415. (d) *Sal. Sweigger. Itiner. Constant.* cap. 14. گور *Gaur* reperitur Marc. 7,26. Lexicographi exponunt per conjecturam *Phœnicia*; rectiùs, ut mihi videtur, *Ethnica*. *Gaur* enim & *Cafer* à Turcis opponuntur Musulmannis, tanquam *infideles fidelibus*. Angel. à S. Joseph. *Gazoph. Persic.* p. 242. (e) De hisce literis pluribus ago in Relatione ipsa *Art. IX.* & *ibi not.*

meis frigidè exceptus fui, nec unquam postea resciscere potui, an illæ in Indiam missæ fuerint, necne. At *Ordines fœderati Belgii* acceptâ Cæsaris epistolâ, & cognitâ petitione meâ, efficacibus literis (f) *Societati Indicæ* me commendaverunt, cujus Directores sub finem Augusti dicti anni me in consessum suum honorificè admiserunt, & benevolè audiverunt. Hi *literas* meas *Æthiopicas* cum *quæstionibus* pro cognoscendo Æthiopiæ statu necessariis ad *Gubernatorem* suum *Generalem* (ut vocant) miserunt, cum mandato eas ulteriùs curandi, & quæ à me peterentur, sollicitè inquirendi. Is porro *Mocham*, è regione Habessiniæ in Arabico littore sitam, Institori Societatis *Huberto* Klock scripsit, eique negotium dedit, ut jussis Societatis satisfaceret; quod ille egregiè præstitit. Etenim non solùm epistolam meam in Habessiniam per mercatores Arabes curavit, verùm etiam quæstionibus meis A°. 1685. distinctè respondit, ut in *Commentario* meo (g) docui.

Posthæc, quum ante biennium ferè rursum *Chowagia Moradus* Armenius, idem qui anno 1675. in India fuerat, à *Neguço* (sic Regem suum Habessini vocant) *Bataviam* Indiæ appulisset, quæstiones meæ illi propositæ fuerunt. Responsionem diligentissimè conscripsit *Paulus de Roo*, Secretarius Societatis meritissimus. Sed nondum neque *Historiam* meam, neque *Commentarium* ad eam cum nova Habassiæ *tabula Geographica* viderat, aliàs multò plura interrogare, & ex Legato accuratius cognoscere potuisset. Nunc verò aliquot exemplaria operis mei cum novis quæstionibus in Indiam deferri curavi, ut sperem, cognitis pleniùs Habessinorum rebus, regnique præsente statu, occasionem nascituram, amicitiæ pro Republicâ Christianâ, cum hac natione contrahendæ.

Quippe in opere nostro historico ejusque Commentario (h) demonstratum dedimus: *Gentem esse pervetustam & optimè moratam, adolescentes aureæ planè indolis, & innocentiæ majoris quàm quisquam credere possit: Reges antiquæ prosapiæ, & inter primos, qui post Constantinum M. religionem Christianam amplexi sunt, clarâ primitivis Ecclesiæ temporibus, dum* Axumæ *regnarent, famâ. Nunc magis magisq; in interiora Africæ recedentes, barbaris ferisq; gentibus undique circumsepti sunt, ut imperium suum simul cum religione Christiana facilè extendere possint.* Quamobrem vel ex hac sola causa æquum foret, ut à Principibus & Rebuspublicis nostris belli pacisque artibus, quibus destituuntur, juvarentur; etsi nullum aliud emolumentum exinde ad nos redundaret.

Itaque relationem paulò ante memoratam in publicum edere operæ pretium putavimus. Sed priùs præmittemus epistolas à duo-

(f) Eas habes in *fine* hujus *præfationis*. (g) In *additionibus* ad librum II. p. 264.
(h) Hist. Æth. Lib. I. cap. 14. *Comm.* d. l. N. XC VIII. p. 193.

duobus *Habeſſinorum Regibus* ad *ſummum* Batavorum in India *Præfectum* Arabicè datas, iſtiusque reſponſionem cum muneribus egregiis, iisque utiliſſimis, atque in Æthiopia rariſſimis; additis pro faciliore earum intellectu notis noſtris. Etenim ſcriptæ ſunt modo & ſtylo Orientalium, non tanquam ab ipſo Rege, ſed ab aliquo tertio anonymo, qui Regis ſui laudes mirum in modum extollit, quod noſtris moribus extra modum abſonum eſſet. Tandem ſcriba regius ſermonem inflectit, & ipſius Regis nomine loquitur. Adhæc dictionem prorſus peregrinam, & à noſtra phraſi alieniſſimam lectores procul dubio mirabuntur. Miratus eſt ſanè tunc temporis ipſe Præfectus ſummus, qui prima vice hunc Legatum cum tam inſolita epiſtola ad *Directorem & Conſiliarios* Societatis *Surattam* die XXXI. Auguſti A. 1675. remiſit his verbis: **Den Brief/ die wy ontfangen hebben/ is van ſoo wonderlyken Inhout/ dat wy geen Antwoort daerop weeten te paſſen/ ꝛc.** *Epiſtolæ ſententiam tam mirabilem eſſe, ut congruam reſponſionem illi aptare neſciat.* Surattenſes igitur Batavos oportuit reſponſionem, linguæ & ſtylo illarum regionum convenientem exarare, & cum remuneratione in Æthiopiam remittere.

Scilicet in more poſitum habent Orientales omnes, *Turcæ, Perſæ* atq; etiam TZAR [i.e. *Rex*(i)] RUSSIÆ, [quod in *Commentario* noſtro indicavimus (k)] ut omnem ſuam eloquentiam in exordio, ut plurimum rhythmico, & titulorum encomiis conſumant, & cùm ad rem ventum fuerit, totum negotium duobus vel tribus verſibus abſolvant. *Joſ. Scaliger* id pridem obſervavit, in epiſtola ad Stephanum Ubertum (l) ſic ſcribens: *Anno ſuperiore literæ* Maroccani Regis *longiſſimum titulum, triginta verſibus rhythmicis conſcriptum, continebant; adeò obſcuris verbis, tropis & ſchematibus, ut vix tria verba aſſequi potuerim. Sequebantur tres aut quatuor lineæ, quæ rem ipſam, cujus gratia literæ conſcriptæ erant, exponebant, ita ut* Prologus Fabula *triplo major eſſet.* Eodem ferè modo comparatæ ſunt epiſtolæ noſtræ Arabicæ Regum Æthiopiæ. Pergit *Scaliger*: *Legi etiam diploma Reguli cujusdam Arabis, in quo verba quidem omnia Arabica agnovi, ſententiam autem nullam odorari potui.* Idem ferè mihi contigit in nonnullis dictarum epiſtolarum locis, ut *Oedipum* prius, quàm *interpretem* agere coactus fuerim. Porrò, quod *Scaliger* de ſe, idem de me, & de perplexâ hac lingua fateri cogor: *Quò plura lego, eò me hujus linguæ imperitiorem ſentio. Poſtquam autorem quendam bene videor intellexiſſe, quum ad alium me confero, in alio mundo me verſari puto.* Sic ille. Quapropter in tam abſtruſa lingua & tam luxurioſa dictione, ni verbum verbo, quoad fieri poteſt, reddatur, de ſenſu ſcribentis certus eſſe nequis.

Egregiè

(i) Epitheton Ruſſicum *Samo-Dergetz*, malè redditur Selbſterhalter/ cum ſit Græcum *Αὐτοκράτωρ. Imperator.* Gall. *Souverain.* (k) *Comment. Proœm.* XIII. 14. lit. k. & 49. & Lib. III. N. CXI. 17. lit. e. & Lib. IV. N. XL. (l) *Epiſtolarum* L. IV. Ep. 351 p. m. 694.

Egregiè disserit *Eduardus Pocockius*(m) de iis, qui libros vel alia scripta è peregrinis linguis transferunt; *duro fato eos objici* inquiens: *Nam si strictim ad verba reddant, elegantiæ neglectum illis exprobrari: Si longius ab iis recedant, de vero autoris sensu dubitari.* Prius ergò præfert, cùm id non tantùm mediocriter doctis magis arrideat, sed verbis rectè expressis, quilibet elegantiam & commodum sensum accommodare possit. Quam rationem & ego in versione epistolarum Arabicarum, quas hîc edimus, secutus sum. Secus est in *Græca* vel aliis *vernaculis Europæ linguis*, ubi translatorem decet genuino linguæ suæ stylo textum interpretari, quia plurimi verba alterius linguæ intelligunt, ut ea totidem verbis exprimere necessarium non sit.

Postremò cum debita honoris præfatione & summa gratiarum actione publicè hîc nominandus est Amplissimus Vir NICOLAUS WITSEN, Consul Amstelodamensis bene merentissimus, legationibus gestis celebris; quem munera publica gravissima non impediunt, quo minus & ipse rem literariam, imprimis *Geographiam* promoveat, aliorumq; honestos conatus juvet. Documentum singularis industriæ & indefessæ diligentiæ est *Tabula magna Geographica*, *Septentrionalium Europæ atque Asiæ partium* hucusque incognitarum, delineationem, quantum fieri potuit, accuratissimè nobis repræsentans. Ille est, qui nobis relationem hanc novam cum epistolis Arabicis, & quæ supra de rebus Indicis retulimus, suppeditavit. Clarior est ejus fama per Orientem & Occidentem, quàm ut me præcone egeat.

(l). In fine præfationis in *Epist. Abi-Jaafar Ebn Tophail.* Oxonii 1671.

Rescriptum Ordinum generalium ad Societatem Indicam, supra pag. 6. allegatum tale est.

EDele/Erentfeste/Eersame/Vrome/Lieve Getrouwen/ Alsoo Syne Keyserl. Maj. om gewichtige Redenen al voor eenige Jaeren herwaerts begeerigh is geweest/ den tegenwoordigen Toestant van Abessinien in Africa aen de Roode Zee gelegen particulierlyck te mogen weeten/en tot dien eynde een van Syne Raeden Jobus Ludolfi, Kennis hebbende van tael en seden van dat Landt/ gecommitteert heeft/door Brieven en correspondentie iets seeckers daer van in Ervarentheyt te brengen/ sulcx dat syn Keyserl. Maj. gelieft heeft/de gemelde Keyserlycken Raet Jobus Ludolfi, aen ons opt' best te recommanderen/ om hem daertoe behulpigh te wesen/ende wy Syne Kayserl. Maj. daerinne gaerne willende voldoen/oock selfs om verscheyde Reden wenschende dat de particulariteyten van het voorsz. Coninckryk der Abessinen meer bekent werden mochte; Soo hebben wy sulx U. L. by desen te kennen willen geven/ en dese Saecke opt best recommanderen/ten eynde U. L. dieshalven mogen schryven niet alleen aen den Gouverneur Generael tot Batavia, maer oock soo t' door een korteren Wegh geschieden can/ aen de Comptoiren von Arabien en Africa tot Aden, Moccha, Socotora, of daer ontrent/ hun Lieden wel expressselyck ordonnerende/dat se op de Vragen en pointen/die meer gemelde Jobus Ludolfi, U. L. overleveren/of hun lieden toesenden sal/ pertinent willen antwoorden/ofte daer sy by mancquement van seeckeren Naerichte sulx selfs niet doen en konnen/alle Vlyt en neerstigheyt willen aenwenden/ om deselve door Luyden/die daer uyt t'Landt comen/ofte daerin trafiqueren/te mogen verkrygen/en wat sy daerin ervaren/ het selve verder aen U. L. willen berichten / om so verder tot Dienst von Syn Keyserl. Maj. en het gemeen beste aen de voorsz. Keyserl. Raet/ Jobus Ludolfi, ofte syn commis tot Amsterdam gecommuniceert te werden/onder andern oock/ dat se de Brieven die hy van meeninge is int' voorsz. Coninckryck der Abessinen te schryven en te senden door Gelegentheyt der negotiatien van t' Landt der Abessinen of Armeniers/niet allen Vlyt willen bestellen/en soo daer eenige Antwoort op quam/deselve sorgvuldigh herwaerts oversenden/gelyck hy selfs van alles breeder verhael sal doen/ tot welcken eynde wy hem aen U. L. ten besten recommanderen. Waertoe ons verlatende &c. In den Hage den 12. Augusti 1683.

Aen de Bewinthebberen van de Oost Indische Compagnie ter Presidiale Camer van Amsterdam.

EPISTOLA PRIMA REGIS ÆTHIOPIÆ,

AELAF-SAGEDI,

Ad Gubernatorem Generalem Batavorum in India, per *Chowagia-Moradum* Armenium, Anno 1673. missa.

1 PRovenit hæc epiſtola à *Rege* honorato, & *Sultano* magnifico, *Imperatore* variarum gentium, celebrato ob fortitudinem & maſculam virtutem, atque beneficentiam.
2 Qui paſſim notus eſt præſtantia ordinationum, & ſtudio excellarum actionum: *Dominus* imperii magni & excellentis, &
3 principatus magnifici & illuſtris. Decus ſectæ *Iacobitarum*, (d) & defenſor Religionis Chriſtianæ, *Sultanus* AELAF-SAGED, (e) Filius Sultani ALEM-SAGED. (f)

(a) تصدير الكتاب من عند الملك
المكرم (b) والسلطان المعظم مالك
رقاب الامم الموصوف بالشجاعة والمروة
والكرم المعروف بعلق المراتب والهمم
صاحب (c) الدولة المعظمة المنيفة
والسلطنة المكرمة الشريفة عز الملة
اليعقوبية وناصر دين المسيحية
سلطان الاف سجد بن سلطان
عالم سجد
(g) ادام

Notæ Grammaticæ & hiſtoricæ ad præcedentem Epiſtolam.

(a) تصدير] Propriè nomen eſt, à radice صدر *Proceſſit, promanavit*, ad verbum: *Proceſſio epiſtolæ.* Solent autem Arabes talibus nominibus verbalibus exordiri orationem; veluti تنزيل الكتاب *Demiſſio libri.* Sur. 32. 1. i. e. *Demiſſus eſt* (cœlo) *liber iſte* (Coranus). Sic habemus infra التحرير *Scriptio.* i. e. *conſcripta*, vel *data eſt* (Epiſtola.)

(b) *Sultanus*] Vocabulum in omnibus Orientalibus linguis uſitatum, *poteſtate præditum* vel *potentiſſimum* denotat, hinc *ſummis Principibus* tribuitur. Hoc nomen Habeſſinorum Imperatores gerunt in Oriente. Benjaminus Tudelenſis in itinerario ſuo p. m. 112. ſcribit: להם מלך וקוראין אותו שלטאן אלחבש *Eſt eis Rex, & vocant eum* SULTAN ELHABESCH. Ipſi Reges id nominis aſſumunt. Sic *Suſneus* ſemet vocavit *Sultán-Sagedum.* Reperi tamen in Genealogia Othomanorum Mſs. quæ in inſigni volumine Bibliothecæ Guelpherbytanæ habetur, Filiis Imperatoris Turcarum hunc titulum competere, *Sultan-Morad*, *Sultan Bajazet* & ita porro: Imperatoribus verò regnantibus ipſis nomen ſupremum خان *Chan* attribui, quod majus eſt.

(c) دولة] *Imperium*; Quæ ſignificatio occurrit in titulo hiſtoriæ Saracenicæ Elmacini, Golius tamen eam non habet.

(d) *Jacobitarum* religionem agnoſcunt Reges Æthiopiæ. Atque ea ipſa eſt, cui addicti ſunt *Habeſſini*, *Coptitæ* & *Armenii* à *Jacobo Syro*, inſtauratore illius dicta. Quanquam doctrinam ejus longè aliter ac nos, vulgò exponunt; qua de re in Commentario noſtro latè egimus Lib. III. n. 89. pag. 461. & alibi.

(e) Æthiopicum አእላፍ፡ ሰገድ፡ AELAF-SAGED: *Millibus venerandus.* Arabicè accuratè exprimi non potuit: quamobrem الاف سجد alii legerunt *Alef-Saged*: alii *Af-Saged* quaſi ال eſſet articulus. Hos ego, quia textum Arabicum nondum videram, in Commentario meo Lib. II. n. 36. p. 244. & alibi, ſecutus ſum. Eſt autem hoc cognomentum Regis, quod ei in novi regni auſpiciis à caſtrenſibus acclamatur, de quo more diſſeruimus in Hiſtoria noſtra, ejusque Comm. Lib. II. c. 1. §. 33. Comm. Num. VIII. In bapuſmate dictus fuit *Johannes*, quod nomen omittere ſolent, uti hîc factum.

(f) *Alem-Saged*] Æthiopicè eſt ዓለም፡ ሰገድ፡ *Per mundum venerabilis.* Hic eſt *Baſilides* Suſnei F. qui duplex cognomentum Regium geſſit, id, quod modò diximus, & *Sultan-Saged.* Plures habuit liberos, inter quos *Johannes* ille quartus fuit, tres præcedentes vel ante patrem, vel ſine liberis obierunt.

4 Prolonget Deus dies ejus, & effectui
det inter homines decreta judiciorum
ejus.
5 Perveniat ad eum (qui eſt) gloriatio
religionis Chriſtianæ, & columna ejus atq;
ſcutum paludamenti *Ieſuani* & fulci-
mentum ejus, (quod) ſubſtitutum eſt
6 ſtolæ *Aaronicæ*, & ſeparatum (ab ea) de-
monſtrationibus *Evangelicis* infallibili-
7 bus, ſuperindutum gratiâ divinâ. Qui
dives eſt in ſtatione ſua, altiore præ mul-
titudine verborum faſtuoſorum. Qui
permanens eſt in firmo propoſito, bene-
faciens domui honorabilium: (Qui eſt)
incrementum ſociorum, & ſtabilimen-
tum bonæ famæ (nempe) *Capitaneus*
8 *Batavia*. Amplificet ei Deus ſpem &
quietem, & lætificet eum beneficiis, (quæ)
adjuvent fortunam (ejus).
9 (m) Porrò, fama clariſſima quam ſibi
collegit, & prudentia prçſtantiſſima cum
conſilio noſtro, & pactis quaſi pretio
conjuncta, effectui dedit amicitiam &
obſervationem pactorum. Quam-
vis nos nihil cogat (laus Deo celſiſſimo)
cuſtoditos (ſcilicet) per gratiam [Dei]
10 continuam. Ex obſcuris claritudinem
tibi fecit Deus celſiſſimus revera, cui
nullum occultum eſt abſconditum.
11 Et cum perveniſſet nobis præſtantia

(g) ادام الله ايامه وانفذ في (h) العالمين رسوم احكامه

تصل اليه افتخار ملة المسيحية وعمادها وتراس الحلة (i) الغيوية وسنادها المتبدل بالحلة الهارونية المنفرد بالبراهين الانجيلية الموشح بالنعم الالهية الغني بمقامه السامي عن كثرة الاطناب الراقي بعزم الراسي لدار الانجاب (k) زبدة الاصحاب وعمدة الاخبار (l) كنبطان بطاوي فسح الله له في الامل والمحل واضحك المحاسنة تعون الدولة

وبعد فالذي يحيط به المسامع الرايقة والاذهان الفايقة مع ايشارتنا معهود واسعاوهد يوجب الود وحفظ العهود اننا لم نزل بحمد الله تعالي محفوظين بنعمة متوالية ومن الاكدار صافية جعلك الله تعالي بحق من لا يخفي عليه خافية

ولما (n) وصل تنا حسن ذكرك في الاقطار

(g) ادام] Præteritum eſt quartæ Conjugationis; *Diu durare, perennare fecit.* Et tamen hîc accipitur pro Imperativo, prout & in ſequentibus verbis, quod notabile.

(h) In verſione Belgica redditur, *in hoc & futuro ſeculo* عالمين quidem *ſecula* denotat, ſed etiam *creaturas omnes*, peculiariter *homines*, prout hîc reddidimus.

(i) Sic quidem pravè ſcriptum erat in protographo, ſed العيسوية corrigendum eſſe, docuit nos Reverendus & in literatura Arabica doctiſſimus Vir *Henricus Franke*, diu in Oriente verſatus. Nos ad verbum reddidimus *Jeſuanus*. Arabes enim à nomine عيسي *Jeſu*, formant adjectivum عيسوي *Jeſuanus*, ſicut à مسيح *Meſſias*, مسيحي *Meſſianus*, & per utrumque vocabulum intelligunt *Chriſtianum*.

(k) Sic quidem in protographo, ſed ſine commodo ſenſu, *augmentum*, vel *incrementum* fortaſſis commodius reddi poterit, & ſcribendum زيدة.

(l) كنبطان *Canbitan* legendum. *Capitaneum* ſeu *Ducem* intelligunt. Prava iſta enunciatio inde orta, quòd *Cappitan* intellexerint, & *Teſhdid* ſitum ſeu literam geminatam in N. reſolverint, ut cum pro *Abba* dicunt *Anba*, & Æthiopes pro *Sabbat*: *Sanbat*. Deinde *P* non habent, ideoque pro *Petrus* dicunt *Butros*, *Baulos*, &c. hinc factum mirabile iſtud *Canbitan* pro *Cabbitan*. Habeſſini *Capitaneos* ſeu *tribunos militares* Luſitanorum ጉቤታን፡ *Gubetân* vocant. tam mirificè peregrina vocabula corrumpuntur.

(m) Periodus in textu Arabico longe difficillima & obſcuriſſima; ſenſum (qui in verſione Belgica nullus erat) aliquem illi dedimus, meliorem doctioribus relinquentes.

(n) Sic quidem eſt in Mſs. ſed procul dubio corrigendum وصلنا *Pervenit nobis*, ſeu *ad nos*.

famæ tuæ per [varios] tractus terræ, & ce-
lebritas æquitatis tuæ in magnis urbibus.
12 Et cognovimus quæ fuerit societas & ami-
citia tecum, & cum Patre nostro *Alem-Sa-
gedo*, propter optimum agendi modum
& convenientem statum arcani, nec non
amarum, pacto firmatum & fœdere jun-
13 ctum. (Id) adegit personam [nostram]
ad pacta & fœdus mutuum tecum (in-
eundum) mediante famulo nostro *Mo-
14 rad Armenio*, cum nonnullis donis, quæ
sunt; *quatuor equi*: & *duo asini variegati ex
asinis sylvestribus*, ut sit istud donum pro
confœderatione mutua & amore reci-
15 proco. Accipe illa æquo animo,
& si voluerit Deus, cedat in amicitiam
pro commercio consueto cum augmen-
16 to. Atque cum istis, si quid sit tibi de
necessitate, significabis nobis illud, ut id
perficiamus, si voluerit Deus celsissimus,
ut custodiamus fœdus & amicitiam.
17 Petimus ab eo qui promisit multitudi-
nem rerum bonarum, & magnitudinem
opum, ut bene cedat nobis intentio [no-
stra] quoniam ipse respicit negotia cul-
torum [servorum suorum.]
18 Conscripta [est epistola] mense *Mu-
harram* religioso [anno] 1083. Hegiræ.
Felicitas super autorem ejus, & abundet
precibus & pace.

Locus, subscriptio & sigillum desiderantur.

الاقطار واستشهر عدلكي في الامصار
وعلمنا ما كان من الصحبة والمودة
معكي ومع والدنا عالم سجد من حسن
السيرة وصلاح السريرة والمحبة
والمعاهدة والمواصلة طاقت النفس
الي معاهدتكي ومواصلتكي بواسطة
خادمنا مراد الارمني مع شيء من
التحف وهي اربعة خيول (o) وحمارين
منقش من حمار الوحش ليكون ذلكي
سببا التواصل والتحابب تقبلها (p)
من غير مواخذة فان شاء الله يكون
المودة على جار العادة بالزيادة
ومعهما يكون لكي من حاجة تعرفنا
به لنفوز بقضايها ان شاء الله تعالي
لحفظ عهد المودة نسال من اليه
الميعاد حيلت الافوه (q) وعظمة
نعماوه ان يوافقنا للسداد انه بصير
بمصالح العباد (r) التحرير من شهر
محرم (s) والحرام ١٠٨٣ سنة من
(t) هجرة البغوة علي (u) صاحبها
افضل الصلاة والسلام *

(o) Pulcherrimum quadrupes, *Zecora* Habessinis, & *Zebra* Congensibus dictum, quod in Historia nostra Lib. 1. c. 10. §. 37. & in Commentario d. l. n. 79. descripsimus, atque etiam depictum dedimus. Nomen *Asini* non tantùm in Europa, (ut putavimus) sed etiam in Arabia & apud Habessinos ipsos ferre cogitur.

(p) Arabicè ad verbum, *sine indignatione* à verbo اخذ *succensuit*. q. d. *ut abeamus cum definitione ejus*; i. e. *ut finaliter decernamus*, vel *definiamus executionem ejus*.

(q) Paragraphus difficilis; Nos à versione Belgica recessimus, ميعاد enim non reversionem sed promissionem denotat, deinde جبلة *Multitudo* scribendum censemus.

(r) [التحرير] Hîc rursus nomen pro verbo ponitur, ut statim initio lit. a. monuimus. *Scriptio* i. e. *Scripta vel exarata est hæc epistola* à radice حر in secunda حرر *Conscripsit librum vel epistolam*, in protographo malè per خ.

(s) Hîc malim expuncto و reddere *mense Moharram sacro*, vel *religioso*, id enim حرام significat, quia mensis iste ob *novi anni* auspicia sacer est Arabibus, & quasi inviolabilis, in eo enim pugnare non est licitum, quia quasi inducias inter se agitant. Sciendum verò menses Arabum lunares, quia stabiles non sunt ut nostri, æquipollenti vocabulo Latino reddi non posse.

(t) *Hegira* seu *fuga Muhammedis* est *æra Islamica* seu *Muhammedana*, à qua annos suos computant *Musulmanni*; de quibus mox pagina versa.

(u) صاحب Non autorem tantùm, sed etiam Dominum, & herum significat; pro quo videlicet hoc votum annectere voluit.

I.

ANni *lunares* Muhammedanorum, cum nostris *solaribus* minimè conveniunt, decem enim diebus & 53. minutis breviores sunt. Respondet autem annus Millesimus octogesimus tertius hujus epistolæ, anno Christi vulgari 1673. atque tunc temporis *Muharram* incidebat in nostrum *Aprilem*. Circa istius medium *annus* Muslimorum *novus* tunc incipiebat. Voluit autem Secretarius Arabs *æra Arabica* uti, vel quia epistola Arabicè conscripta fuit: vel quia Batavos *Æram Æthiopum* seu *Epocham martyrum*, vel *annos gratiæ*, quibus illi utuntur, non intellecturos putavit. Ultra *duos annos* igitur in primo hoc itinere Legatus iste hæsit, nisi enim stati ventorum flatus in mari Indico observentur, hîc illîc peregrinantibus subsistendum est, donec commoda anni tempestas navigationem admittat. Ex literis Anno 1675. in India datis cognovi, illum *die X. Julii* illius anni *Bataviam* appulisse. Tres menses transierunt, antequam ex Africa solveret, dixerat enim, quod *biennium* in iter maritimum impendisset.

II.

POrro Epistola hæc *Belgicè versa*, & anno 1676. in Europam missa in plurimorum manus venit. Curiosi sententiam meam de ea requirebant. Primo aspectu hæsi, minimè genuinam sed *confictam* esse ratus. In capite statim reperiebam, non Christianum *In nomine Patris & Filii*, &c. Sed Muhammedanum illud: *In nomine Dei misericordis*, &c. Deinde *annus* & *mensis* erant Islamica, & tamen Rex semet vocabat *defensorem religionis Christianæ*. Nomen AF-SAGED mihi non satis Æthiopicum videbatur. Denique dubia mea augebat *vetus* ille *& ineptus Regum Æthiopiæ titulus*, post finem epistolæ additus, quem in Historia nostra Æthiop. Lib. II. c. 1. § 43. ut vanum & falsum explosimus. Postea plurimis literis edoctus, *munera* cum *Epistola Arabica* à Rege *Æthiopiæ* certò venisse, re penitiùs consideratâ conjeci id, quod res erat, quodque nunc evidens est, nimirum; *Secretarium Arabem initio & fine epistolæ gentis suæ more usum*, (quamvis illud Arabicum بسم الله الرحمن in nostro apographo non appareat: extat tamen in novissima versione Belgica) *fictitium verò titulum in protographo regio non extare*, sed ab imperito quodam *ardelione* ex opusculis *Damiani à Goez*, vel tabulis Geographicis *Ortelii* agglutinatum fuisse. Quæ monenda putavimus, si fortè prima *versio Belgica* epistolæ hujus uspiam cum tali titulo reperiatur.

Vocabula quædam difficiliora hujus epistolæ, partim in Golii Lexico non reperta: partim aliter exposita.

ỷ. 1. تصدير *Quicquid aliunde promanat* vel *procedit*; à verbo صدر, vel in secunda Conjugatione, صدّر *Epistolam exorsus est*. In Golio *Cingulum pectorale Cameli* à صدر *pectus*, quod huc non spectat.

ỷ. 2. علق Ilkon. *Præstantia* in abstracto; at apud Golium est concretum; *Res præstantior*. الهمم Elhimam. Pluralis est à همّة *Animus, Intentio, studium*, pecul. *rerum excelsarum*. الدولة Imperium vide supra lit. e.

ỷ. 7. الاطناب Propriè *sublimitates styli*. Nam اطنب significat *sublimi stylo usus est*. زبدة Apud Golium est *pars cremoris lactis*, quapropter correximus in Notis lit. k.

ỷ. 8. اضحك Golio *Ridere fecit*. Nobis *lætificavit*.

ỷ. 9. مسامع Pluralis est à مسمع *Instrumentum auditus*. *Auris*. Sed nos reddendum putavimus *Fama*. الادهان Pluralis inusitatus à singulari دهاء *subtilitas ingenii & mentis*. à verbo دهي Dahija. *Subtilis ingenio præditus* fuit. Nos *prudentiam* reddidimus. اشاراتنا Isharaton, *Consilium, Mandatum*, sic quidem derivatur ab اشار *Consilium dedit*. at ي hîc vacat; propter Kesre appositum videtur. نزل *coegit*. Sic versio Belgica. Golius non tradit, pro quo paulò post ỷ. 13. habetur طاق quod Golio est: *Par fuit*. *Potestatem habuit*.

ỷ. 14. تحابب *Amor reciprocus*. Golius non habet. Respeximus versionem Belgicam & vocabulum حابة *Cognatio*.

ỷ. 15. جار *Consortem in mercatura* reddit Golius. Nos *Commercium* posuimus secundum sensum versionis Belgicæ.

ỷ. 18. تحرير In titulo *Euclidis* hæc vox extat; Golius tamen eam non habet. vid. lit. r.

ALTERA

ALTERA EPISTOLA REGIS ÆTHIOPIÆ, ADJAM-SAGEDI, Ad Gubernatorem Generalem Batavorum in India, per eundem Legatum Anno 1689. missa.

1 PRovenit epistola hæc à *Rege* hono-
rato, & *Sultano* magnifico, *Impera-*
tore diversarum gentium: [Qui est]
umbra Dei latè diffusa per terra-
2 rum orbem : Illustrissimus *Dominatorum*
religionis Christianæ; & potentissimus
Regum populi *Nazareni* : & celsissimus,
3 qui regnat in regione *Habessinica*. *De-*
fensor acris finium *Iesuanorum* : *Custos*
4 præceptorum *Evangelicorum* : *Arbiter*
æquus inter personas *Christianas* & *Mu-*
hammedanas : rectà scopum feriens ju-
5 dicio verborum gratissimorum. Indu-
tus loricâ *Davidicâ* : intinctus in aqua
baptismi : Venerandus, perfectus, opti-
6 mus, speciosus. Progenies *Sulta-*
norum stirpis paternæ Davidicæ & Salo-

(a) تصدير الكتاب من الملك
المكرم والسلطان المعظم مالك رقاب
الامم ظل الله (b) المسبول في العالم
اجل (c) خواقين الملة المسيحية واعز
ملوك الطايفة (d) النصرانية وارفع من
ملك في بلاد الحبشية وحامي (e)
حمي (f) الثغور (g) العيسوي حافظ
وصايا الانجلية (h) الناشر بالعدل
بين (i) الانفس النصرانية (k)
والاسلامية الصايب باحكام اقوال
المرضية اللابس من دروع الداودية
المنغمس في الماء المعمودية دو الهيبة
والكمال والحسن والجمال سلالة السلا
طين النسبي الداودي السليماني
السلطان

Notæ ad secundam hanc Epistolam.

(a) تصدير] De hac voce in notis ad præcedentem epistolam dictum *lit.a.* & *in add.* ✠. 1.

(b) مسبول] Est participium passivum primæ Conjugat. à radice سبل *Expandit, diffu- dit, redundavit.* Gigg.

(c) خواقين] Pluralis est à sing. خاقان Vide notas ad sequentem epistolam. *lit. c.*

(d) النصرانية] Fœmininum est à نصراني *Christianus*, in plurali نصاري *Nazareni*: i. e. *Christiani* in oriente sic dicti à patria Christi ناصرة *Nazareth.*

(e) حمي] *Acris, Fervens*; vel etiam *Tutans*; Radix utramque significationem admittit.

(f) ثغور] Propriè sunt *fines inter angustos montes hostibus vicini.* Græco vocabulo *Pylas*; Latinè *Fauces* rectiùs vocabis.

(g) عيسوي] q. d. *Jesuanus*; de qua voce vide notas ad præcedentem epistolam. lit. i.

(h) ناشر] Participium est à verbo نشر, quod significat *Explicuit*, & quidem ita, *ut res diversas segregaret.* Nos *arbitri* significationem optimè quadrare putavimus.

(i) الانفس] Propriè *Animæ*, & intelliguntur *homines* indistinctè, quos & nos Seelen vocamus; vulgato vocabulo reddidimus *personas*, rectiùs *Individua*, secundum Vossium.

(k) الاسلامية] *Islamicas* (animas). *Muhammedani* intelliguntur, quorum plenæ sunt illæ regiones. Nam دين الاسلام *Religio Islamismi*, & simpliciter اسلام *Islamismus* est *Religio Muhammedana*, مسلم *Muhammedanus*, q. d. *Deo deditus* à verbo اسلم *submisit se providentiæ Divinæ*, sive *seq; resq; suas Deo commisit.* Plura vide in Additionibus ad hanc Epistolam. ✠. 4.

monarchæ: (l) *Sultanus*, Filius Sultani, *Sul-*
tanus ADJAM-SAGEDUS, (m) filius
Sultani AELAF-SAGEDI. (n)
7 Derivet super nos Deus partem feli-
citatis, quæ illi peculiariter attributa est:
& constituat nos gentem dilectionis suæ:
& distribuat nobis de rebus præclaris &
8 laudatis & beneficiis magnificis, &
aptos nos reddat ad dignitatem famula-
tus sui, & avertat à nobis Deus machi-
nationes Regum, cùm stolidè sese oppo-
9 nunt commodis ejus. Prolonget Deus
prosperitatem ejus, & roboret Deus ad-
jutores ejus. *Amen.*
10 Tandem dirigo salutationem nitidio-
rem horto florifero, & nobiliorem splen-
11 dore Solis & Lunæ plenæ. Dudum spi-
ravit odor fragrans ejus, & evidens facta
est nobis præstantia ejus, & propensio ad
gloriam, nobilissimi Sultanorum *Wallan-*
dez (q) & *Hollandorum*: & maximi Re-
12 gis regum (s) regionis *Bataviæ*, & Gene-
ralis JAN, qui rectè ordinat res agendas:
qui procul abest à cognatis suis, ob vir-
13 tutes actionum suarum. (seu *virtuosas*
actiones) Colligens omnis generis con-
tumaces suos sub obedientiam. Et
prosternunt se coram eo (nationes) è tra-
ctibus quatuor angularibus maris & terræ:
neque refragatur dictis ejus quisquam
ex hominibus (i. e. subjectis) ejus.
14 *Prolonget* Deus beatitudinem ejus: &
nobilitet splendorem ejus, & extollat
candelabrum ejus.

السلطان بن السلطان السلطان
اديام سجد بن السلطان الاف سجد
اعاد الله علينا من الحظ المخصوص
به وجعلنا من اهل وده وقسم لنا من
هذ المكارم الحميدة والايادي
المجيدة ووفقنا على القيام بالخدمة
وكفانا الله شر الملوك اذا باله
لنعمه أدام الله دولته واعز الله
انصاره امين *
غب اهدي سلام أزكي من رياض
الزهور وأشرف من ضياء (o) الشموس
والبدور قد نفحت نوافحه
واتضحت منا بهجه ومعارجه لدي
افتخار أشرف سلاطين (p) ولنديز
وهولان (r) واعظم ملك ملوك بلاد
البطاوي وجندرال يان (t) الناصب
بالامور الذي غاب عن الاسلاف من
محامد الفعليه الجامع بين
الاجناس والانواع الصعابيه من
الطاعة وسجد له من الجهات الاربع
الركنية في البحر والبرية ولا يخالف
مقاله من الانسيه
أدام الله سعادته واشرف شمسه (u)
واعلي مناره (x)

(l) De *stirpe* hac *Davidica* & *Salomonæa* egimus in Historia nostra; Vide *additiones*. ✝. 6.
(m) Æthiopicum est አድያም፡ ሰገድ፡ *Finium* [regni] *venerabilis*. Plura habes in *additionibus hoc loco*.
(n) De hoc nomine ejusq; significatione disseruimus in *notis* ad præcedentem epistolam *lit. e.*
(o) Pluralia sunt à singul. شمس *Sol*, & بدر *Luna plena*. Pluralis adhibetur Arabicè, quasi *ex multis* compositum esset *unum corpus*: vel in uno *plures Soles & Lunæ* darentur.
(p) *Sultanum* jam vocat *supremum* Batavorum in India *præfectum*, qui in præcedente epistola ✝. 7. *Capitaneus* vocabatur. tam ignari sunt conditionis illius.
(q) *Walandez*] i. e. *Olandezes* Hollandi; secundum *Lusitanorum* pronunciationem. Hi enim ወ Æthiopicum exprimunt per O. ut cum pro ወለቃ፡ Æthiopiæ regno, dicunt *Olaca*. Sic vice versa Æthiopes O Lusitanorum exprimendum putaverunt per W. quod proximè ad Anglicum 𝔚. accedit. (r) وهولان *Et Hollan.*] procul dubio *Hollandiam* intelligunt, *Olandezes* & *Hollandos* differre opinantes. (s) Non mirum, ut *Nobilissimus Sultanorum* etiam *Rex Regum* vocetur. *Dn. Magister Morad* Regem suum, ejusque Secretarium de conditione & statu illustris illius Viri melius edocere debebat. (t) *Genderal Jan*] sonat Arabicum. adeò neque nomen neque titulum *Summi Batavorum in India præfecti* rectè sciverunt; aliàs Secretarius Arabs nomen *Jan* Arabicè expressisset يوحنا *Johannes.* (u) Arabicum شمس *Sol.* Meton. Efficientis pro effectu. *Splendor.* (x) *Candelabrum.* Metaph. pro *dignitate* seu *officio* ut Apoc. 2, 5.

15 *Prolonget* insignia ejus beneficia, & vir-
tutes præclarissimas. & perennet ductum
negotiorum necessariorum, per signa
clara, & argumenta probantia, cum per-
manente felicitate insignium & genero-
sarum legionum ejus, defendentium (sc.
patriam contra hostes.)
16 *Prolonget* in illo ipso statuta patrum
ejus & avorum.
17 Porro, siquidem laudes tuæ inclytæ, &
prærogativæ tuæ numerosæ nos adege-
runt ad scribendum tibi in hisce foliis, &
ad alloquendum te, quantum suavem
18 reddere potuit sermonem scriba; Simul
ut investigaremus de statu tuo, & quid in
illo contigerit boni, & emineat in illo de
donis naturæ.
19 Quandoquidem verò memoria *Lega-
torum* & *munerum* à patribus & avis (*de-
scendat*) ideò ista consuetudo antiqua &
regula firma in aliis seculis & tempori-
bus, vocavit nos ad incitamentum, quod
20 non fallat: neque permixta sit claritu-
do ejus obscuritate, &. . . Ut autem in-
citamentum istud fiat ab utroque latere,
& averruncetur interstitiũ inter utrumq;,
21 ecce misimus tibi per modum muneris
*quinque equos generosissimos, & viginti ser-
vos*, & *duos struthiocamelos* conjunctim
22 unà cum *Magistro* MORAD, neque hoc
(*despicias*) Et tu [es] optimus viæ in or-
dine ad eum præ reliquis itineribus. . .

Cætera desiderantur.

وأدام فواضله وفضايله وابد هداية
الحاجات باعلام معروفة ودلايلة مع
بقاء دولته السامية وكرماء
(y) عساكره الحامية
وأدام بوجوده (z) رسوم اباية وأجداد
وبعد فان اوصافك الحميدة ومزاياك
العديدة بعثتنا الي مكاتبتك في هذه
الاوراق ومخاطبتك بما عذب من
الكلام وراق (a) وعن التفحص عن
احوالك (b) وما حولت به من النعم
وجلت عليه من محاسن الشيم
ولما كان من التذكار وارسال (c)
والتهاء من الاباء والاجداد وذلك
عادة قديم وقانون مستقيم في
ساير الدهور والازمان دعانا الي
استجلاب الذي لا يعتر به ولا
يشوب صفاءه كدر لعد ذلك
الاستجلاب يكون من الجانبين
ويزدل الحجاب من البين هذا قد
ارسلنا لك علي سبيل الهدية خمس
خيول من النجايب وعشرين روس من
الرقيق (d) ولعامنين صحبة خواجة
(e) مراد ولا في ذلك فانت احسن
طريق بسلك اليه منه من ساير
المسالك (f)

(y) Pluralis est à singulari عسكر Asker *Exercitus, Legio*, hinc Turcis *Ser-asker*, Seraſ-kier/est *Dux exercitus*, nobis vulgò *General Lieutenant.*

(z) بوجوده] Ad verbum *in existentia ejus*, hoc est: *In illo ipso*, In seiner Person.

(a) وراق Warrakon,] *Scriba.* كاتب aliàs. Sed autor epistolæ illo vocabulo uti voluit, quia paulò ante præcesserat اوراق Aurak *Folia.* Amant enim Arabes *Ὁμοιόπτωτα*, *παρονομασίας*, & *Ὁμοιοτέλευτα*. Quibus scatet *Alcoranus*, & quorum aliquam multa etiam in hisce epistolis reperiuntur. (b) احوال] *Pluralis* quidem est, sed Latinè reddi oportebat in *singulari*, qui Arabicè est حال. (c) ارسال Arsâl. *Legatorum*] Pluralis aliàs parum usitatus; Etenim à رسول *Legatus, Missus* communiter formatur رسل *Rossolon* & رسل *Roslon, Legati, Apostoli*, unde *Arsâl* istud derivatum videtur. Confer in additionibus ✝.12. صعابون.

(d) روس من الرقيق] Ad verbum, *Capita è mancipiis*; quasi diceres, *Individua mancipiorum*, pleonasticè. Hi servi ex *Enarea, Asella, Shankala* & *Kompella* oriundi fuerunt, ut in Relatione sequente dicetur. (e) خواجة *Chovvagia*] Sic legendum est secundum puncta in Golio expressa; Belgæ modo *Godsja* modo *Choggia* scribunt. (f) Finalia ista verba sensu: & epistola exitu caret; ita sine *die* & *Consule*, sine *subscriptione* & *indicio sigilli* ad nos missa.

℣. 4. *Muhammedani* semet مسلمون *Muslimuna* appellant, & ab aliis sic appellari gestiunt. Vulgò *Musulmanni*: Muselmann. Richardus *in confutatione Legis Saracenicæ cap. 6. pag. 108.* tradit: *Saracenos vocari* Μυσλαμῶν *Mesalamin idque idem esse ac σεσωσμένους Salvatos. Qui enim mandata Mahometis susceperint, non interemtos nec spoliatos, sed servatos fuisse.* Quæ vana sunt, tàm ab usu & significatione hujus vocabuli, quàm ab historica veritate aliena.

Nam vocabula أسلام & مسلم *Islam* & *Muslimon* statim à primordio detestandæ istius sectæ, ambiguâ adhuc impostoris Muhammedis fortunâ, audita fuerunt. Occurrunt in primis foliis Alcorani: & in primo capite Historiæ Saracenicæ Elmacini; ubi legitur: دعا الي الاسلام *vocavit* (homines) *ad Islamismum*: mox anno quinto ejus factionis قوي المسلمين بالاسلامة *Confirmavit Musulmannos in Islamismo suo.* Quomodo autem imposturæ suæ initio salvos & incolumes prædicare potuisset asseclas suos, *Muhammedes*, quamdiu ille ipse cum tot adversariis, *Coreishitis* scil. & aliis pluribus, colluctaretur? qui eum fugere coëgerunt *Medinam*. Quomodo salvatos vocaret socios suos, cùm ille ipse nondum salvus esset? Neque revera dici potest, quod illi soli servati fuerint, reliqui verò perditi; cùm etiam, dato *securitatis libello*, servaret *Judæos & Christianos*, qui illi fidem præstarent, & soluto tributo pacificè viverent. De qua re vide d. *Histor. Saracenicam* Elmacini cap. 1. pag. 3. Nam inter arcana imperii ejus erat *clementia*, novis imperiis utilissima, imò necessaria, erga eos, qui se quietè submitterent, & socios non oppugnarent. Sic enim Abulfaragius de Origine & moribus Arabum à Pocokio editus, p. 12. وعهد الي المسلمين ان لا يقتلوا الا من قاتلهم *Et seriò commendavit Muslimis, ne quenquam occiderent, nisi qui eos oppugnaret, &c.* Falsum igitur est, quod Muslimos solos servaverit, reliquos verò interemerit & spoliaverit. Neque verisimile videtur, Muhammedem suis solis σεσωσμένων nomen dedisse, quamdiu ille ipse cum fortuna conflictaretur: cæteris verò non refragantibus securitatem tribueret. Quin potiùs videri voluit *hypocrita* ille, quòd *Deum unicè coleret; atque illi seq; fortunasq; suas omnes committeret.* Eos ergo, qui idem facerent, *Muslimorum* nomine insigniebat. Imò semet اول المسلمين *primum Muslimorum* vocavit. Alcor. Sur. 6. Hottingerus *in Historia sua Orientali Lib. 1. cap. 1. §. 6.* expositionem illam σεσωσμένων doctissimè refutat, ut mirum sit, Richardo accedere posse, qui illum legerit. Nam etsi Golius IV. Conjugationem أسلم etiam reddat *Salutem, pacem & incolumitatem ingressus fuit*, sine autoritate, & contra genium linguæ, naturamque hujus conjugationis: præmittit tamen etiam veram & genuinam significationem: *Commisit res suas Deo*, vel secundum Erpenium: *Omnem fiduciam suam in Deo collocavit.* Quæ affectata Pseudoprophetæ pietas, & genuina significatio hujus verbi ejusque derivatorum est.

℣. 6. Quod Reges Æthiopiæ genus suum à *Salomone* Israelitarum Rege derivent, & propterea sese ነገሥተ፡ እስራኤላውያን፡ *Reges Israeliticos* vocent, docuimus in *Historia* nostra Æthiopica *Lib. II. c. 3. per tot.* Etenim *Historici Arabes*, & pariter eum illis *Æthiopes* ferunt, *Salomonem* Reginam *Austri* sive *Sabæam*, quam Arabes *Belkis*: Æthiopes *Makedam* vocant, legitimo matrimonio (*Polygamiâ* tunc licitâ) sibi junxisse: atque ex ea filium *Menilehecum* cognomento *Ibn-Elhakim, Filium Sapientis* suscepisse, d. cap. §. 20. Ibid. ADJAM-SAGED Cognomentum regium est, à castrensibus, cum inauguraretur *Rex*, acclamatum. Æquipollet cognomento *Claudii* አድያም፡ ሰገድ፡ *Adfines* (orbis vel regni) *venerandus*. De quo in *Commentario* nostro *Lib. II. N. VIII. p. 224.* In relatione nupera reperi huic cognomento præmissum nomen JASO (olim *Jasok*; malè, ut puto) quod *nomen Baptismatis* esse arbitror; forte ኢያሱ፡ *Josue*.

℣. 21. Chowagia] *Titulus honoris* nominibus virorum honoratiorum (*Doctorum & Magistrorum* ait Golius) præmitti solitus; q. d. *Signor Morad*. Nobis *Dominus* vel *Magister Morad*. Procul dubio hunc titulum secum ex Persia attulit. Reperi eum aliàs nomini alicujus *Armenii* præmissum.

Vocabula quædam difficiliora hujus epistolæ.

℣. 7. الايادي] *Beneficia*] Pluralis secundus à primo أيد qui est à singulari يد quod non tantùm *manum*, sed sexcenta alia significat; à verbo يدى *Bene meritus fuit, &c.*

℣. 10. غب] Verbum multiplicis significationis, inter alia *ad finem pervenit res*. Nomen غب *successum* vel *exitum rei* denotat. Belgica versio Ten anderen maele/ꝛc. Secunda vice; sed nunquam antea Rex hîc societatem salutaverat. Nos *Tandem* reddidimus.

℣. 11. نوافحه] Pluralis est; cujus singularis نافح in Lexicis non reperitur. Æquipollet voci نفحة *Fragrantia*. Met. *Bona fama*. بهجة Malè scripta erat hæc vox in apographo nostro. Correxit & exposuit eam nobis Vir *in not. ad primam Epist.* Lit. i. laudatus. معارج aliàs *Gradus*. At hîc est pluralis ab عرجة *Inclinatio, propensio*, secundæ conjugat. significatione.

℣. 12. الصعابية] Secundus pluralis à primo صعاب (conf. lit. c. & ℣. 7.) à verbo صعب *Contumax, Inobediens fuit.* Opponitur hîc طاعة *Obedientia*.

Plura in sequente epistola exponentur.

EPIST.

EPISTOLA TERTIA RESPONSORIA, GUBERNATORIS GENERALIS BATAVORUM, AD REGEM ÆTHIOPIÆ ADJAM-SAGEDUM

ex India Anno 1691. missa.

1 PErveniat epistola [hæc] ad *Regem*
generosum, & *Sultanum* magnum,
& *Dominatorem* clementem, &
Principem magnificum, opulentissimum;
2 cujus lumina gloriæ & splendoris ful-
gent super faciem terræ, ac in longitudine
& latitudine temperatur fortitudo ejus
3 cum justitia ejus. [Qui est] *Imperator*
variarum nationum, de tribubus *Habeßi-
nicis*: *Defensor* arcis finium *Iesuanorum*.
4 *Custos* præceptorum *Evangelicorum*: *Ar-
biter* æquus inter personas *Christianas* &
Islamicas: rectâ scopum feriens judi-
5 cio verborum gratissimorum. Indu-
tus loricâ *Davidicâ*: intinctus in aqua
baptismali: formidabilis, perfectus, opti-
6 mus, & decorus. Progenies *Sul-*

(a) تصدير آلكتاب الي آلملك
(b) آلكريم والسلطان آلعظيم (c)
والخاقان (d) الحليم (e) والهام الفخيم
الوافر الجسيم الذي (f) تلالا على وجه
الارض انوار فجره وبهايه وتشعشع في
آلطول آلعرض عزه وعدله مالك
رقاب الامم من آلقبايل الحبشية وحامي
حمي الثغور (g) آلعيسوية حافظ
وصايا الانجلية آلناشر بالعدل
بين آلانفس آلنصرانية والاسلامية
آلصايب باحكام اقوال آلمرضية
آللابس من دروع آلداودية آلمنغمس
في آلماء (h) آلمعمودية ذو آلهيبة
والكمال والحسن والجمال سلالة آلسلا
طين .

Notæ ad tertiam hanc Epistolam.

(a) تصدير] Vocabulum hoc in prima epistola construebatur cum من *A*, *ab*, *ex*, & reddendum erat: *Provenit, promanavit*: hic verò construitur cum الي *ad*; Igitur reddendum est: *Perveniat*. *Adveniat*.

(b) كريم] Πολύτιμος hæc vox est, & exponi potest de eo, qui *facilis* est tam *in donandis beneficiis*, quàm *condonandis delictis*. Nos maluimus reddere *Generosum*. Nam in radice كرم significatio ista *Generosus, Nobilis*, indole & honore *præcipuus fuit*; præpollet. Si quis tamen *Clementissimum* reddere malit, non refragabimur.

(c) خاقان] Titulus est *supremorum Principum*; specialiter *Imperatoris Turcarum*, quo respectu etiam *Imperator*. ut hodie de magnis regibus dicitur, hîc reddi potuisset. Pluralem habuimus in secunda epistola ♈. 2.

(d) آلحليم] *Benignus* in Lexicis vulgò redditur; Nos *Clementem* reddidimus, quod epitheton nostrorum Principum est.

(e) هام] Pluralis quidem est, *singulariter* tamen usurpatur, ut notat Golius. Aliàs singularis est هامة quæ vox inter alia *Principem gentis*, secundùm Giggæum, & *caput tribus* seu *familiæ* denotat. (f) تلالا] Verbum quadriliterum, aliàs rarum. تلالا in Conj. V. *Splendere*, *Fulgere* significat. (g) عيسوية] Hanc vocem in prima epistola malè scriptam, hîc emendavimus. Nota passim *adjectivum Fœmininum* singularis numeri, quod modo planè singulari, secundum Syntaxin Arabicam, *cum plurali non humano* construitur. Cæterum repetuntur hîc omnia epitheta honoris, quæ Rex in præcedente epistola à Secretario suo sibimet dari passus est, quorum pleraque in notis exponemus. (h) In apographo nostro extat آلمعهودية *Fœdere vel testamento firmata*. Sed quia illud mendis scatet, maluimus emendare, quia significatio *Baptismi* magis apposita est.

tanorum originis *Davidicæ. Sultanus*, Filius Sultani; *Sultanus* Adjam-Saged, Fili-
7 us Sultani Aelaf-Saged. Dilatet Deus celsissimus stirpem (hanc) excelsam, & longè extendat Deus celsissimus securitatem & tranquillitatem super illum & super populum Imperii & gentis ejus, in
8 omnibus temporibus & ævis. Devoveat (*anathematizet*) gladio evaginato omnes hostes ejus, & inimicos religionis ejus; & ponat eos sub gladium ejus & victoriam ejus: & facile reddat super eum & super populum imperii & gentis ejus omne bonum, & incolumi-
9 tatem & pacem. Et avertat ab eo machinationes Regum, cum sese opposuerint illi vindictæ ergo. O *Deus!* Redige malitiam eorum sub pedes eorum. O *Domine Creaturarum! Amen.*
10 Posthæc pervenit ad nos nuncius calami honorati, acceptus [à nobis] cum decore & magnificentia, per manum *Ministri* vestri veracis, integerrimi in fidelitate, & experiti, *Magistri* Morad, *Arme-*
11 *nii.* Et factus est adventus ejus ad urbem *Bataviam* in computo nativitatis Christi, (super quo sit pax) *millesimo sexcentesimo uno & nonagesimo*, in mense quinto (o) [*Majo*] die *sexto decimo* illius.
12 Et postquam excepimus eum, certiores facti sumus de negotio illi commisso, & exposuit [nobis] mandatum de eo,
13 ejusque contentis. Tunc gratias egimus *Deo celsissimo* manifestè & occultè,

طين (i) ألنسيبي ألداودي ألسلطان
ابن ألسلطان ألسلطان اديام سجد
ابن ألسلطان الاف سجد مد الله
تعالي اصل ألعالي وطرح ألله تعالي
ألامن والامان عليه وعلي اهل دولته
وعزيته في كل ألاحيان والازمان
وحرم بسيف المسلول جميع اعدايه
واعدايب دينه وجعلهم تحت سيفه
وقهره وسهل عليه وعلي اهل دولته
وعزيته كل خير وعافية وسلامة
وكفاه شر الملوك ان توجهوا عليه
بنغمة اللهم اجمل شرهم تحت اقدامهم
يا رب العالمين امين (k) اما بعد
فقد وصل الينا منشر قلم الكريم
المقابل بالعز والتعظيم في يد خادمكم
الصديق ألوفي بالامانة (l) والمراد (m)
الخواجة مراد الارمني وكان وصوله
الي بلادة بتاوي في تاريخ ميلاد
ألمسيح (n) عليه ألسلام واحد الف وست
ماية وواحد وتسعين في شهر ألخامس
يوم ست عشر منه فلما قراناه وتحققنا
مكنونه (p) وفهم ما فيه من الاشارة
وحل ما فيه من العبارة فحينيد شكرنا
الله تعالي ظاهرا وباطنا وسرا

(i) الحسبي] Est in apographo; sed nos secundum antecedentem epistolam versu 6. emendandum & exponendum putavimus.

(k) اما بعد فقد] Particulæ sunt merè pleonasticæ. اما بعد Sic post exordium novam periodum in epistolis suis exordiri solent, q. d. *Posthac.* فقد *Jam, Nunc.* Præterito præmitti amat, q. d. *Posthac jam*, &c. Demnach nun so ist/ꝛc.

(l) ألمراد *Elmurad*] Allusio quodammodo coacta hoc vocabulo fit ad sequens nomen proprium Morad. Participium passivum est, quartæ conjugationis اراد *Voluit, Expetivit.* q. d. *Expetitum*, ad hanc scil. Legationem.

(m) ألخواجة *Elchovvagia*] Articulus *El* clarè demonstrat non nomen proprium, sed appellativum esse, de quo egimus in additionibus ad Epistolam secundam ✠. 21.

(n) عليه ألسلام *Super quo sit pax*] Hoc quidem Musulmanni de Patriarchis, *Adamo, Abrahamo, Mose*, ipsoque *Christo*, cùm eum nominant, *bonæ*, vel *piæ memoriæ* causa addere solent, uti prisci nostri: *Anima ejus requiescat in pace.* An autem *Christianos* idem de Servatore suo imitari deceat, dubito, cum potiùs dicendum sit لله سبحان vel الحمد لله *Laus* vel *gloria illi sit.*

(o) *Mense quinto*] i.e. *Majo*, cujus die xvi. Legatus iste *Bataviæ* exceptus fuit; ut ex *Diario Societatis* constat. Sicuti autem *menses Lunares* instabiles Latinè reddi non possunt: ita nec nostri stabiles Arabicè, propterea *Majum* mensem quintum vocare necesse erat.

(p) فهم] In secunda Conjugatione per Teshdid legendum, *Intelligere fecit, significavit*, à فهم intellexit.

clam & palam, quòd posuerit vos *Deus*
celsissimus in æqualitate sanitatis & pacis.
Ista (est) eximia bonitas *Dei celsissimi.*
14 Et advenerunt *munera* quorum meministis (pro) nobis, in epistola vestra. Nimirum; *quinque equi generosissimi: & viginti capita mancipiorum, & duo struthiocameli.*
15 Accepimus illa bono animo & sincero corde, optimâ acceptione, & lætati sumus in eo summoperè & extremè, quòd posuerit *Deus celsissimus* inter nos & inter vos amorem, & mutuam consociationem, continuatam à patribus &
16 avis. De muneribus præmemoratis *unus pulcher equus, & octo capita mancipiorum, & Struthiocameli* (servet [*Deus*] caput vestrum) mortui sunt in via: at respectu nostri venerunt integrè ad nos,
17 *Laus sit Deo.* Et nos cognovimus amorem vestrum nobiscum; ideò mandavimus magnis & parvis, idque significavi-
18 mus eis. Et accepimus *epistolam* cum *Legato*, decenter & magnificè, (z) secundum consuetudinem *Regum* & *Sultano-*
19 *rum.* Et postquam retulit *Magister* MORAD sufficienter expositionem rerum nunciandarum & . . . . . petiit à nobis veniam reditus ad Majestatem ve-
20 stram celsissimam. Itaque nos reduximus eum securè in navi nostra ad portum *Suratta*, & misimus per manum ejus hanc

وعلانية حيث جعلكم ألله تعالي في
(q) مهد الصحة والسلام ذلك الفضل
من ألله تعالي (r) ووصلة ألهدايا على
ما ذكرتم لنا في مكتوبكم (s) في
خمسة من الخيول (t) ألنجايب وعشرون
روس رقيق واثنين من ألنعايم
فقبلنا ذلك بطيب نفس واخلاص
قلب باحسن ألقبول وفرحنا بذلك
غاية ونهاية (u) حيث جعل ألله تعالي
بيننا وبينكم من ألمحبة والمواصلة
(x) مسلسلة من ألاباء (y) والجدود
من ألهدايا ألمذكورة واحد حصان
وثمانية روس رقيق والنعايم يسلم
راسكم ماتوا في ألطريق وفي خاطرنا
وصل بالتمام الينا ألحمد لله فنحن
عرفنا محبتكم معنا فكان امرنا
ألاكابر والرعية وعرفناهم واستقبلنا
ألمكتوب مع ألرسول بالعز والتعظيم
علي عادت الملوك والسلاطين (z)
وعلي لسان الخواجة مراد كفاية في
نشر الاخبار وحال ألتحرير طلب منا
الرخصة بالرجوع الي حضرتكم ألعلية
فنحن روحناه في مركبنا الي (b) بندر
سرة وارسلنا في يده هذ المكتوب

(q) مهد] *Æqualitas.* Sic exponendum putavimus, aliter ac in Lexicis reperitur; Respicientes thema مهد Æqualiter expandit.

(r) وصلة] Nomen pro verbo positum, nisi corrigere malis وصلت nam *tertiam* personam *fœminini* cum *plurali non humano* Arabicè construi, supra *lit. g.* diximus.

(s) في] *Illa.* Hîc rursus est *fœmininum singulare*, cùm tamen præcedat nomen *plurale.* Sic Arabica Syntaxis ferè tota est figurata.

(t) نجايب] Pluralis est à singulari نجيبة. De jumentis præstantissimis, veluti Camelis, equis, &c. usurpatur.

(u) حيث] Communiter significat, *ubi*, *Quatenus.* Sed hîc sæpe ponitur pro *quod.*

(x) مسلسلة] Propriè est *concatenatus* à سلسلة שלשלת *Catena.* Antequam mortis mentio fiat, *Secretarius Arabs*, avertendo malo omini, addere voluit hæc verba salutaria: *Servet te Deus.*

(y) الجدود *Avi*] à Sing. جد *Avus* tam paternus, quàm maternus. Triplicem pluralem habet, præter hunc اجداد & جدودة.

(z) Repetuntur hîc quæ jam ante ỳ.10. dicta sunt: Vel aliquid perperam scriptum est, ut sensum perfectè assequi non possimus.

(a) علي لسان] Ad verbum: *Secundum linguam*, i. e. *postquam retulit.*

(b) بندر *Portus*] Persicum est, Arab. مرسي at illud non tantùm *portum* sed & *Emporium* significat, ubi vectigalia solvi solent, tale est *Suratta* ad *Indum* flumen sita, magno *Indorum Regi* subjecta, commerciis variarum nationum celeberrima.

epistolam responsoriam ad Sultanum (*prolonget Deus* (c) *excelsus*) . . . .

21 Et rogantes, ne obliviscamini nostri quoad amicitiam, societatem & fraternitatem. Sicut cum patribus & avis vestris sit [ea] perpetua, nec abrumpatur, quamdiu duraverit Sol & Luna, sit societas in patribus, radicet in filiis, per exuberantem bonitatem Dei & honorem

22 ejus. Et id quod exhibetur *Majestati vestræ* (*roboret eam Deus celsissimus*) [*usque nos*] *misimus* ad latus vestrum, aliquid *de muneribus*, ne sit folium hoc vacuum. [Ea sunt]

23 *Panni rubri duo fasces.*

Panni viridis duo fasces.

Rassa rubræ quatuor fasces.

Rassa viridis quatuor fasces.

Fascis xylinæ telæ rubræ Hollandicæ, longitudine quatuor & viginti cubitorum Hollandicorum.

24 *Vestis Sinensis serica duo & viginti fasces*; Videlicet:

Rubræ quinque fasces:

Gossypinæ quatuor fasces:

Ejusd. *intertextæ argento quatuor fasces.*

Undulatæ quinque fasces.

Crocei coloris tres fasces.

Ejusdem *unus fascis coloris musci.*

جوابا للسلطان ادام (c) آلله تعالي
. . . . (d) والمسول ان لا تنسونا
من المحبة والصحبة والاخوة مثل
اباءكم واجدادكم تكون دايم
ما تنقطع ما زالت آلشمس والقمر
تكون صحبة في (e) الاباصله في
آلابناء بفضل آلله وكرمه والمعروض
في حضرتكم اعزها آلله تعالي انا
ارسلنا الي جانبكم شيء من الهدايا
لا تكون (f) آلورقة خالية

(g) قماش جوخ احمر (h) طاقين
جوخ اخضر طاقين
(i) فتوة احمر اربع طاقات
(k) فتوة اخضر اربع طاقات
نسل بفت احمر (l) ولنديز طول
اربعة وعشرون دراع ولنديز
قماش (m) شينة حريري اثنان
وعشرون طاقات
منهن احمر خمس طاقات
ومنهن (n) قطني اربع طاقات
ومنهن بالقصب آلفضة اربع طاقات
ومنهن ماوي خمس طاقات
ومنهن اصفر ثلاثة طاقات
ومنهن واحد طاقة رنك مسك

(c) *Prolonget Deus*] hîc deest nomen ايامه *Dies ejus*, vel tale quid.

(d) والمسول] Mendosa procul dubio vox, & sensus hiulcus; سوال *petitionem* scribendum puto, vel مسايل *Petitiones*. Nomen pro verbo ut in تنزيل & تصدير ut significet *Et rogamus*. Vide Epist. 1. not. a. (e) الاباصله] Discriminanda videtur ista vox الاباء *Patres* & اصله *Radix ejus*. Nomen pro verbo, ut paulo ante, sicut est in versione.

(f) ورقة] *Folium unum*. Nomen unitatis, quod Arabes *Vicis* vocant, à ورق *Folium*, cujus pluralem habuimus in præcedente epistola ℣. 17. (g) قماش جوخ] Amharicum ቀሚስ: omnis generis vestem seu telam tam laneam, quam sericam vulgò significare, Gregorius Æthiops me docuit. Est igitur genus & جوخ species q. d. vestis lanea Tuch/ Laecken Belgis. quamvis & قماش pro *Panno* in specie accipiatur. جوخ. Persicum est; malè in Protographo nostro خوخ. (h) طاقين] Dualis est à طاق Pluralem mox habebis. Persicum esse dicit Golius, & speciem vestis, pannive exponit; cum sit volumen, seu potius fascis integer. Vulgò ein Stück/ une piece. (i) فتوة] In Lexicis nuspiam apparet. Belgicè expositum est, Kroonraßen/ Germ. Kronrasch. (k) نسل بفت] De his vocibus differemus infra inter voces difficiliores. (l) ولنديز Wallandez] *Hollandicus*. De hac voce vide notas ad præcedentem epistolam *lit. q.* (m) شينة] *Sinensis*, seu *Chinensis*, quod cum Anglis & Hispanis legendum *Tschinensis*, hi enim scribunt per *Ch*, nobis Tsch. (n) قطني] Adjectivum à قطن Kotton *Gossypium*. Ital. & Gall. *Cottone*. Belg. Cattoen. Baumwöllinzeug.

25 Et *holoserici Persici sex fasces*; nempe:	(o) فحاايراني ست طاقات
Rubri tres fasces.	منهن احمر ثلاث طاقات
Et ejusdem *viridis tres fasces.*	ومنهن اخضر ثلاث طاقات
Tegumentum rubrum sericum, fimbriatum filis aureis.	مظلة احمر حريري مخيطة (p) بقصب الذهب
26 *Duo specula*, continacula eorum ex ebeno, longitudine & latitudine unumquodque ex illis cubiti Hollandici, cum dimidio.	مرايتان حواشيهن ابنوس عرض وطول كل واحد منهن ذراع ونصف ولنديز
27 *Duæ campanæ, factæ ex quinque metallis.* Pondus *unius* est octingentarum, unius & quadraginta librarum Hollandicarum; & *alterius* pondus, ducentarum septem & quadraginta librarum Hollandicarum.	اثنان ناقوس معمول من (q) المعادن الخمسة وزن واحد ثمان ماية وواحد واربعين (r) رطل ولنديز والثاني وزنه مايتان وسبعة واربعون رطل ولنديز
28 *Mille lateres cocti variegati.*	الف اجور نقش
Quatuor bombardæ . . ornatæ auro.	اربعة (s) بنادق بالمقص مزينة بالذهب
Duæ bombardæ pulchræ duplices.	اثنان بنادق ملاح (t) مطبقة
Quatuor paria (u) *sclopetorum parvorum, ornata auro.*	اربعة جوز بنادق صغار مزينة بالذهب
Duo paria sclopetorum parvorū duplicium.	اثنان جوز بنادق صغار مطبقة
Quatuor (x) *bombardæ graves, ornatæ auro.*	اربعة بنادق الخايلة مزينة بالذهب
29 *Enses duarum acierū* [i.e. (y) ancipites] *decem.*	سيوف ذو حدين عشرة
Ducenti silices sclopetorum.	مايتان حجار البنادق
Pera sclopetaria duodecim.	(z) وعدة البنادق اثنا عشر
Instrumenta fundendi plumbi sex. Ducenta, quatuor & quadraginta pondo Hollandica caryophyllorum.	(a) مصب الرصاص ست مايتان واربعة واربعون رطل ولنديز قرنفل

(o) فحاايراني] Procul dubio mendosè. Belgicè quidem exponitur: Persiaense Fluweelen/Velours de Perse. *Holosericum Persicum.* Sed hoc vocatur: قطيفة. Nescio ergo quid sit.

(p) قصب الذهب] Aut valde fallor, aut *fila aurea* sunt *contorta*. *Des franges d'or*, nobis, güldene Franßen. Nam قصب الشعر *Contorsit capillos*. Gigg. habet.

(q) المعادن] Propriè معدن est *metallum*, quatenus pro *loco* ubi metallum gignitur, seu *fodina*, accipitur. At hîc pluralis, pro *metallis ipsis*, ex quibus *campanæ* conflantur, adhibetur.

(r) رطل] *Retlon*, vel *Ritlon*. Inversum λίτρα. *Libra* duodecim uncias continens. In India, nî fallor, pronunciant *Rottel.*

(s) بنادق] Plur. est, à Singul. بندق id secundùm Golium est *Glans missilis*. At hîc est *tubus*, ex quo mittitur. *Musqueta*, ut puto, intelliguntur, alii *fistulas* vocant, nos *bombardas* reddidimus.

(t) مطبقة] Sic emendandum pro مصقة ; quod in apographo nostro reperitur. *Duplices*; nescio an Doppelhaken intelligantur.

(u) *Sclopeta parva*] Pistolets Gallis. *Pistole* procul dubio designantur. *Duplices* fortassis sunt artificiosæ, *duplicem tubum* seu *canalem* habentes.

(x) *Bombardæ graves*] Mousquetons/vel Carabynen/habet Versio Belgica.

(y) *Enses ancipites*] Schlachtschwerter redditur in dicta versione.

(z) عدة البنادق] Belgicè redditur Patroon-Taschen/quod retinuimus, donec melius erudiamur.

(a) *Formæ* intelliguntur, in quibus *plumbea glans* funditur & formatur.

Ducenta quatuor & quadraginta libra Hollandica nucis myriſtica.	مايتان واربعة واربعون رطل ولنديز جوز
30 *Centum quatuor & quinquaginta libra Hollandica* (b) *Macis.*	ماية واربعة وخمسون رطل ولنديز بسباس
Ducenta & quadraginta libra Hollandica Cinnamomi.	مايتان واربعون رطل ولنديز (c) دار حبسي
Mille ducenta & quinquaginta libra Hollandica piperis.	والف ومايتان وخمسون رطل ولنديز فلفل
31 *Ciſtula* . . . . *ſandali, firmata argento,* & in ea novem *vaſcula Sinenſia,* plena oleis aromaticis. [Nempe]	صدوق (d) شه صندي مربط بالفضة وفيه تسعة (e) اواني شيني مملوات من دهن العطر
Oleum Cinnamomi; pondus ejus libra.	عطر الدار حبسي وزنه رطل
Oleum Sandali; pondus ejus libra.	وعطر الصندل وزنه رطل
Oleum Camphora; pondus libræ quatuor.	وعطر الكافور وزنه رطل الاربع
Oleum nucis myriſtica; pondus libræ duæ.	وعطر الجوز وزنه (f) رطلين الاربع
Oleum macis; pondus ejus libræ duæ.	وعطر البسباس وزنه رطلين الاربع
Oleum caryophyllorum; pondus libræ duæ.	وعطر القرنفل وزنه رطلين
32 Et nos miſimus hæc præmemorata [*munera*], ex bonis animabus noſtris, & ſinceris cordibus noſtris, ad latus veſtrum potentiſſimum, & accipite id à nobis bono animo, & benevolo corde.	ونحن ارسلنا هذا المذكور من طيب انفسنا واخلاص قلوبنا الي (g) جانبكم العزيز فاقبلوا منا بطيب نفس واخلاص قلب (h) منكم
33 Et omne præmemoratum [dedimus] in manum famuli veſtri *Morâd*, & ille aptiſſimus (*eſt*) ad miniſterium veſtrum;	وجميع المذكور في يد خادمكم مراد وهو لايق لخدمتكم صاحب

(b) *Macis*] Incommodè vocatur *cortex nucis moſchata*, cum ſit potiùs *foliatura aromatica* circa putamen nucis myriſticæ, referens fibras circa putamen juglandis recentis. Hinc Foelie Belgis. Germani cùm primùm viderent, pro floribus acceperunt, Mußkatblumen/Mußkatblüthe vocantes. Sed Arabicum بسباس *Busbaſon, Fœniculum,* corrigendum & بسبسة *Besbaſaton, Macis*, ſcribendum; malè *arborem* exponit Giggæus.

(c) دار حبسي] *Cinnamomum.* Communiter دار صيني cujus diverſæ ſunt ſpecies. Texeira Lib. I. cap. 35. p. m. 186. de Regibus Perſiæ ſcribit: *La canela de Seylan llamanle Perſios y Arabes*: Dar Chiny Seilani, &c. *y la canela del mato llaman* Kerfa. Hoc eſt: *Cinnamomum* (genuinum) Perſæ & Arabes vocant *Cinnamomum Ceylanum* (ex inſula *Taprobana*, vulgò *Ceylon*): ſylveſtre verò vocant ſimpliciter قرفة Æthiop. ቀረፋት: *cortex.* دار Golius inter alia plurima, ſignificare ait Perſicè: *Lignoſum & oblongius quid.* At حبسي nuſpiam exponitur.

(d) صدوق شه صندي] Vitioſa ſunt iſta. صندوق *Arca* ſcribendum, & صندل *Sandalum,* (prout paulò poſt rectè ſcribitur) *Lignum odoratum.* Quid verò شه hîc ſibi velit, non liquet. Mendoſum mihi videtur pro خشب *Lignum.*

(e) اواني] Eſt pluralis ſecundus à primo آنية, atque iſte à ſingulari اناء *Vas, vaſculum.* Intelliguntur autem hic vaſcula Sinenſia, quæ nos *Porcellana* vocamus. Fortaſſis veterum *murrhina* vel *murrhea.*

(f) رطلين الازبع] *Libra dua, quatuor.* Bis ſic in apographo noſtro. الاربع *Quatuor* per oſcitantiam ſcribæ adjectum videtur.

(g) *Latus*] pro *celſitudine* vel *Majeſtate* alibi non occurrit.

(h) منكم *A vobis*] vacat, nec apparet, quò pertineat.

ſocius veritatis (verax), extremè & ſum- 34 moperè. Et quod rogaviſtis *de nobis & religione noſtra*, id oretenus famulus veſter ſufficienter in ampla relatione, ſicut audivit & vidit, divulgabit in caſtris veſtris celſiſſimis.	صدق غاية وبهاية وان سالتم عنا وعن ديننا فعلي لسان خادمكم (i) كفاية (k) في نشر الاخبار كما سمع ونظر وهو (l) يعرض في حضرتكم العالية
35 Iſtud ſcriptum eſt ex urbe *Batavia*, ſede principali, ſub . . . . computo *nativitatis Christi*, ſuper quo ſit pax, *milleſimo ſexcenteſimo primo & nonageſimo*, *menſe nono* (n) [Septembri] *die ſecundo & vigeſimo illius* (ſcil. menſis.)	هذا التحرير من بلدة بتاوية دار السلطنية تحت (m) الريح تاريخ ميلاد المسيح عليه السلام واحد الف وست ماية و واحد وتسعين في شهر التاسع يوم اثنين وعشرين منه *

Subſcriptio.

36 Iſtud ſubſignavit *Gubernator Generalis*, cognominatus *Ioannes Camſhuſen*, Præſes univerſalis, & Præfectus præfectorum in continenti & Mari, cum Sociis participantibus nomine *ſociorum Hollandicorum*.	هذا خاتم (o) الكورناد ور جنرال المسمي (p) يوانس لنفهوسن حاكم الكلي وامير الامراء على البر والبحر مع اصحاب المشاورة فرجانب سركار ولنديز *

(i) كفاية] Adverbium eſt, à nomine كفاية *Sufficientia*, quod Golius non habet. (k) في نشر الاخبار] Ad verbum: *In divulgatione nunciorum* i.e. *Ampla relatione rerum nunciandarum.* (l) عرض] Inter alia plurima ſignificat etiam *Manifeſtum fecit. Declaravit.* Quæ ſignificatio eſt hujus loci. (m) الريح] Vox procul dubio pro ſequente perperam ſcripta, per incuriam ſcribæ non expuncta remanſit. Nam ريح *Ventus*, & *Odor ex aliqua re exhalans*, huc non facit. (n) *Menſe nono*] ſcil. *Septembri.* Qui Arabicè exprimi non potuit, ob cauſam ſupra ℣. 11. *Lit. o.* dictam.

Parum accuratè librarius ſubſcriptionem deſcripſit. Munus quidem Præfecti ſummi Arabicis literis aliter exprimere vix potuit, quàm (o) *Covvernador general*; at nomen Excellentiſſimi Viri proprium *Joannes*, Arabicè non eſt (p) يوانس, ſed يوحنا. In cognomine ل pro ك poſitum, & f. pro p. quod Arabes non habent. Verba finalia depravata ſic legenda arbitramur: مع اصحاب المشركين في جانب شركاء ولنديز Expoſitionem in Verſione habes.

SIc tandem defuncti ſumus tædioſiſſimo labore transſcribendi & exponendi epiſtolas haſce Arabicas. Juverunt me, fateor, verſiones Belgicæ, quæ quidem ſenſum plerumque bene: vim verò verborum raro exprimerent; ea enim, niſi ſtrictiſſimè intelligas, de genuina expoſitione certus eſſe non potes. Nos ad verbum reddidimus, ut verſionis noſtræ velut rationem redderemus. Congruum ſenſum lector quivis ſibi formare poterit. Si enim paraphraſin Latinam, auribus noſtris accommodatam, edere voluiſſemus, non verſione, ſed transfuſione, haud ſecus ac peregrinæ monetæ, vulgò ignotæ, opus fuiſſet. Lingua inter tot nationes diffuſa, multùm variat; verba multiplicis & ſæpe contrariæ inter ſe ſignificationis, interpretationem reddunt difficilimam. Quid futurum putas, ſi ſcriptura ipſa ſit mendoſa, qualis iſta fuit; præſertim in tertia hac epiſtola, quam aliquis linguæ & orthographiæ Arabicæ non ſatis gnarus, deſcripſit. Manifeſta vitia plurima emendavimus, dubia reliquimus, ut peritiores habeant, in quo ſe exerceant. Laborat hoc maximo incommodo literatura Arabica, ut non tantum vocalium figuris deſtituatur, ſed etiam literas multas nonniſi punctis ſupernis vel infernis diſtinguat. adeò egenus figurarum fuit miſer inventor Arabicorum characterum, ut cum viginti octo ſonos linguæ ſuæ cognoverit, quindecim tantùm figuras exprimendis illis repererit; quaſi plures in rerum natura non darentur, ut diſtinctionis cauſa puncta adhibenda fuerint, ex. gr. ب Be ت Te ث The ج Je & apud Perſas پ P. ſic ج Gim ح hha خ cha & ita porrò. Cogitet jam æquus lector, quanta carnificina ſit, tractare talem linguam, in ſe aſperrimam, abſentibus vocalibus, & conſonantibus malè expreſſis, vel confuſis: punctis verò diacriticis ſparſim appoſitis, vel planè omiſſis; adhæc nullis neque commatibus, neque punctis periodos diſtinguentibus; denique, ſi omnia diſtinctè, rectè atque pulchrè ſcripta ſint, variis atque multiplicibus vocabulorum ſignificationibus; ut ubique hæreas. Ipſe novi & vidi veteranos hujus linguæ Profeſſores, qui modò lectione, modò interpretatione librorum Mſs.torum mirum in modum discruciabantur. Quamobrem nemo nobis vitio vertet, ſi quà vel à lectione, vel ab expoſitione genuina aberravimus; ſed potiùs, ſi poterit, benevolè emendabit.

Vocabula difficiliora hujus epistolæ, ob angustiam loci in notis non, vel non satis exposita.

ỽ. 1. فخيم] Apud Giggæum æquipollet τῷ فخام *Magnus, cujus consilio omnia fiunt.* الجيم] Vox ambigoè scripta. Nos secuti sumus significationem verbi جم, *Copiosus fuit.*

ỽ. 3. حامي] *Defensor. Protector.* Orthographicè scribendum esset حام per Can. IV. ي à verbo حما, quod etiam significat *Fervidus fuit.*

ỽ. 4. صايب] Participium à صاب, quod inter alia multa significat *intransitivè : Bene directa fuit & attigit scopum sagitta.* At hîc necessariò *transitive* seu *activè* accipiendum.

ỽ. 5. دروع] Est pluralis multitudinis, à singul. درع *Lorica.* Mira metaphura, qua درع *indumentum militare*, sive *ex corio*, sive *ex ferro*, (id enim in genere significat) pro *fortitudine & virtute militari* accipitur. جمال *Pulcher, formosus. Giomâlon* vel *Giommâlon.* Giggæus habet; Golius non. *Gimâlon* Substantivum est : *Elegantia. Pulchritudo.*

ỽ. 6. سلالة] *Quicquid è re aliqua extractum est.* In specie *Progenies. Fœtus.* Thema est سل *Eduxit. Extraxit.* Gall. *Extraction.* Afkomste. Vulgo redderes : Auß Davids und Salomons Stamm von extraction. نسيبي Adjectivum est, quod Giggæus reddit *Relativus*, vel *Generativus.* Nos النسيب scribere, & per Substantivum, *stirpem avitam*, reddere maluimus.

ỽ. 7. اصل] *Radix.* In apographo ضل *Error*, erroneè legebatur. Primò corrigere volebam ظل *Umbra*, quod est in epistola præcedente ỽ. 1. Mox convenientius putavi اصل, quod & *radicem & stirpem*, & *genus* significat. عزيتة Scribendum putavi pro عريتة, quod bis est in apographo, hîc & ỽ. 8. Est autem عزية vel عزة, *cœtus, vel turba hominum.*

ỽ. 10. مشر] Vox mendosa, vel نشر scribenda, vel, quod malim, مبشر *Lætus nuncius*, à secunda Conjugatione بشر, cui respondet Hebraicum בשר. مقابل Participium est tertiæ conjugationis, cujus significationes huc nihil faciunt. مقبول scribere voluit Secretarius, quod *gratum* atque *acceptum* significat, prout nos reddidimus.

ỽ. 11. تاريخ] Propriè est *Æra* vel *Epocha.* At hîc accipitur pro *anno ipso.*

ỽ. 12. قراناه] Sic quidem in apographo; sed non est à قرأ legit, verùm à verbo قرا defectivo ultimâ ي ; *Hospitio benevolè excepit amicum.* Igitur corrigendum قريناه.

مكنونة Propriè est id, *quod quis in animo custoditum habet*, à rad. كن *In animo scientiam abditam habuit.* At nos simpliciùs reddere voluimus : *Negotium commissum, illi concreditum.* وحل ما فيه من العبارة, ad literam : *Et solvit, quidquid in eo de explicationibus.* عبر enim inter alia multa etiam significat *Explicavit. Significavit. Denotavit.* Id est : *Explicuit quicquid significandum erat*; vulgò uno verbo, *contenta.*

ỽ. 16. يسلم راسكم] *Activè* quidem reddidimus in versione, per Ellipsin vocis *Deus.* Sed commodiùs & usitatiùs redditur *intransitivè : Salvum sit caput vestrum.* ut in notis post lit. x. monuimus. في خاطرنا Sensus posset, ut reddatur : *Quoad nos, vel respectu nostri.* Quamvis similis significatio apud Lexicographos non reperiatur.

ỽ. 17. رعية Propriè est fœmininum à رعي *Pastus, rectus*; at denotat etiam *plebem.* Gol.

ỽ. 18. استقبلنا] Nihil aliud hîc significare potest, quam *Accepimus*, cum emphasi aliqua. Quamvis Giggæus X. Conjugat. exponat per verba : *Successit, secutus est.* عادت malè pro عادة *Mos, Consuetudo*, ت pro ة ; vitio ipsis Arabibus satis frequente.

ỽ. 19. حال الفخرير] Voces procul dubio mendosæ; nam, *status gloriosus* non quadrat.

ỽ. 23. جوخ] *Pannum* reddidimus; usum, *sermonis Tyrannum*, (ut *Vossius* vocabat) secuti. Nam Lexicographi Latini omnes *Vestem laneam*, Tuch/Laecken exponunt. Cum pannus sit, vel ῥάκος, Lappen/Lumpen/ vestis vel telæ particula informis : vel *plagula*, ein Strich/particula longa & recta, nunquam *vestis.* Locus Horatii *de duplici panno*, qui Lexicographos fefellit, non de vestis specie aliquâ crassa, (ea enim simplex, minimè duplex est;) sed de *panno uno super alium posito*, qui revera duplex est, accipiendus. *Rassa*] Retinuimus vocabulum Raß/ quod in novis inventis licet, sicuti Latini peregrina, *Xylinam, Bombycinam* telam, è Græca lingua retinuerunt. نسل بفتت] Vox نسل significat *Progenies. Prosapia*, quod huc non facit. بفتت Persicum est, à verbo بافتن Texere. Versio Belgica habet Zeebast. Est autem *Bast* genus telæ nitidissimæ, instar sericæ vestis, quæ *ex cortice* subtilissimè carminato texitur. Inde fiuor, nisi valdè fallor, *linum xyfina* Plinii. Quamvis ille *Gossypion & Xylon*, (quod lignum sonat) idem esse putet. Lib. XIX. cap. 2. §. 3. p. m. 562. 17.

ỽ. 24. رنگ] Color; Persicum est. Arabicè لون. Sic Persica admiscere solent.

ỽ. 26. حواشي] Pluralis est ab حاشية *Limbus, Ora* alicujus rei. A verbo حشي : *Limbo vel margine circumdedit* rem. Intelliguntur Rahmen / Belg. Lysten. Nos *continacula* analogicè reddendum putavimus, a continendo; sicuti *retinacula* à retinendo.

Sequitur

SEQUITUR NUNC RELATIO IPSA.

MORADUS, Regis Habessinorum ADJAM-SAGEDI Legatus, *Armenius* natione, die XIV. Maji An. 1691. in portu Bataviæ appulit, & die XVI. solenniter exceptus, in hospitium destinatum deductus fuit. Posthæc occasione datâ, Societatis Secretarius, PAULUS DE ROO, quæstiones meas de rebus Habessinorum, pridem in Indiam missas, illi proposuit: responsiones diligentissimè excepit, & Belgicè conscripsit; quas nunc Latinè versas, Lectoribus hic trado.

I.

De præsenti Habessiniæ statu, tam domi quam foris, qualis sit?

REgnum Habessinorum, cùm Legatus CHOWAGIA-MORAD, Anno 1689. ab Imperatore JOSA ADJAM-SAGEDO Bataviam Indiæ ablegaretur, florentissimum fuit. Sine bello, nisi quod Rex ingenti exercitu in *Gongam* (a) expeditionem pararet. Regulum enim, à BASILIDE Rege, (de quo mox,) subactum, rebellasse; quem cum alio contumace haud procul *Damota*, (b) in ordinem redacturus esset, idque facile factu fore.

Antehac quidem Imperium Æthiopiæ latrociniis *Gallaorum* (c) valde obnoxium fuisse, at hac tempestate rarissimè, ut articulo quinto dicetur; *Basilidem* enim regnum in integrum restituisse, & pristinam potentiam ferè restabilivisse, ita ut longè lateque feliciter imperitaverit, & fines Imperii Septentrionem versus in *Nubiam* usque extenderit; cujus partem Turcæ teneant. Meridiem versus *Hadea* (d) gentis Regulum, ditioni Imperatoris subjectum, ducta in matrimonium regii sanguinis fœmina, cum universis popularibus suis Christianam religionem amplexum esse. Littus orientale Habassiæ, quod Mare rubrum alluit, excepto *Bailul*, (e) ipsamq; *Suaquenam* (f) Turcas adhuc possidere. (g) Plura eaque accuratiora de finibus & regnis Æthiopiæ Imperatori subjectis, cum nonnullis aliis scitu dignis, Legatus pollicitus est, se post reditum in patriam missurum.

II.

Quis & qualis nunc Habessinorum Rex sit? Quodnam illi nomen & qui majores?

SUSNEUS Rex, assumtâ religione Romanâ, gravibus bellis ac tumultibus conflictatus, Anno 1632. fatô functus fuit, regno in afflictissimo statu relicto. (h) At filius ejus BASILIDES, spretis Latinorum sacris, & pulsis patribus Societatis, triginta duorum annorum spatio (i) quietè regnavit, multis variisque victoriis potentiam Habessinorum, ferè collapsam, redintegravit, atque regnum florentissimum reddidit.

(a) *Congo* aliquoties scribitur in protographo Belgico, quod regnum est, in Occidentali Africæ littore, ad 6. & 7. latitudinis Australis gradum longissimè ab Habassia remotum; itaque *Gonga* correximus, regnum exiguum, quod in Tab. nostra Chorogr. ad Occidentales Æthiopiæ fines, XII. Latitudinis gradu, prope *Nilum* reperitur. (b) Regnum ultra *Nilum* ad austrum Habessiniæ situm, in X. Latitudinis gradu. (c) *Gallei* ጋላ: Galla, Habessinis; gens atrocissima & sævissima *Gallanos* in Historia nostra vocavimus, & de iis latè egimus Lib. I. cap. 16. (d) *Hadea*, vel *Hadya*, gentis nomen est, Regnum vocatur *Cambât*, ut videre est in tabula nostra, latitudinis gradu IX. (e) *Bailul*, rectiùs *Bailur*, portus est regni *Dancalé*, ad Mare rubrum, intrantibus ad sinistram situs; de quo Attic. VIII. (f) *Insula* & portus est *Maris rubri*, olim Habessinicæ, nunc Turcicæ ditionis, in XVIII. latitudinis gradu. (g) *Fines Imperii Æthiopici* Moradus, Geographiæ ignarus, nimium extendit vel confundit; nonnulla etiam regna, (veterem, ut videtur, tabulam Geographicam secutus) nominavit, extra imperium Habessinum sita, quæ propterea recensere noluimus; Lectorem, talium studiosum, ad Tabulam nostram ablegantes.

(h) Hujus Regis res gestas, ejusque exitum tradidimus in Historia nostra Lib. II. cap. 7. & Lib. III. cap. 12. & 13. (i) SUSNEO die XVI. Septembris Anno 1632. mortuo, BASILIDES, Filius regnum exorsus est. Si ergò triginta duos annos regnavit, mors ejus incidet in finem Anni 1664. sed numerus ille procul dubio rotundus est, ita ut menses aliqui anni sequentis addendi sint, quia, ut mox dicetur, Filius ejus JOHANNES quindecim annos imperavit, & anno 1680. obiit; igitur BASILIDIS excessus, & initium regni JOHANNIS conjugeruntur Anno 1665.

JOHANNES, Filius,(k) cognomento AELAF-SAGEDUS, i.e. *Millibus venerandus*, (l) qui Anno 1673. eundem virum in Indiam legaverat, mitis & pacificus, arma negligenter tractavit, ut Gallæi latrociniis suis multa & gravia damna hîc illic Habessinis intulerint; ita quindecim regiminis sui annis nihil memorabile gessit.

Filius ejus JASO-ADJAM-SAGEDUS (m) Anno 1680. imperium ingressus est, singulari magnitudine animi præditus, & manu strenuus, terribilem se Gallæis cæterisque hostibus suis præbuit. In periculis intrepidus, at iræ non satis potens est, quæ tamen submissa deprecatione facilè mitigatur; adhæc beneficentia sua effecit, ut primores regni illum pariter ament & metuant. In negotiis regni expediendis assiduus est, magnâ rerum peritiâ & prudentiâ, finium imperii sui ad littus usque Maris proferendorum cupidus. Proceritatis est insolitæ, corpore robustus, artubus adeò validis, ut ipsis Habessinis suis miraculo sit, & aspicientibus aliqualem terrorem incutiat; annorum, cum Legatum expediret, plus minus triginta. (n) Unicam tantùm legitimam filiam habet, sed plures filios atque filias naturales.

III.

Quis nunc sit rerum Ecclesiasticarum status? An adhuc sedi Alexandrinæ *adhæreant, atque* Abbunam, *seu* Metropolitam *suum ex Ægypto petant? An post annum 1632. nihil cum* missionariis Romanis *ampliùs actum sit?*

RELigio in Æthiopia publicè recepta & adhuc usitata, nulla alia est, quàm vetus Alexandrina, seu Coptitarum Ægypti, à quibus adhuc *Abbunam*, seu *Metropolitam* suum accersunt. (o) S. Sanctam Trinitatem credunt & confitentur. At controversia *de duabus Christi naturis* adhuc durat, (p) & non ita pridem inter Theologos eorum acriter agitata fuit. Germanus quidam, nomine PETRUS, qui apud hunc Regem & decessores ejus magnâ gratiâ valebat, nonnullos eorum orthodoxam sententiam docuerat; plures tamen in antiqua opinione Ecclesiæ Alexandrinæ, *de una Christi natura*, tanquam antiquitus recepra, perstitére. Attamen Rex, quamvis recentiorem sententiam ipse amplecteretur, altercationum istarum pertæsus, moderatiores silere, rigidiores verò in custodiam dari jussit, atque hoc pacto turbas suorum sedavit. *Petrus* (q) regno excedere jussus, in itinere mortuus est.

Circumcisione marium, & *exsectione* fœmellarum prisco more utuntur. (r) Illos *quadragesimo*, has *sexagesimo* die baptizant, non aspersione solâ, sed totâ immersione. *Transsubstantiationem* & adorationem panis consecrati aversantur. *Panem* in distributione frangunt, eumque post consecrationem seu benedictionem pro sacro habent, ut & *vinum*, quod etiam *laicis* præbetur. In administratione S. Cœnæ multos adhibent ritus, quibus (secundùm Legati dicta) victimam Christi in corda communicantium imptimi prædicant, propterea sacramentum hoc nominant *Speculum sacrificii Christi*. (s) *Confessionem auricularem*, & ignem *purgatorium* adeò detestantur, ut qui talia asserete ausit, tanquam Pontificius periculum vitæ incurrat. *Sanctos*, & imprimis *B. Mariam Virginem*, matrem Domini, impensè colunt. *Imagines* solidas respu-

(k) *Johannes* iste quartus filiorum *Basilidis* fuit. Constantinum primogenitum ante patrem mortuum noveram. Sequentes, *Justum* atque *Davidem*, præmaturâ morte secutos necesse est, ut locum *Johanni* fecerint. (l) De cognomento hoc auspicali vide notas nostras ad epistolam I. lit. e. (m) De his nominibus vide additiones nostras ad epistolam secundam ℣. 6.
(n) Igitur anno 1660. plus minus natus est, avo *Basilide* adhuc vivente. (o) De qua re consule Historiam nostram Æthiopicam Lib. III. c. 7. §. 4. (p) De hac latè egimus in Historia nostra Lib. III. c. 8. & in Comm. d. l. N. LXXXVIII.
(q) Iste est *Petrus Heylingus*, Lubecensis; de quo fusè diximus in *Hist.* nostra Lib. III. cap. 14. §. 4. & in *Comment.* d. l. N. CXXXV. Qui, (si Moradum memoria non fefellit) ultra octoginta annos vixit, & quadraginta sex in Æthiopia transegit; quippe initio hujus seculi natus est, & sub finem anni 1634. in Æthiopiam venit. (r) De quibus prolixè disseruimus in *Historia* uostra. Lib. III. cap. 1. 19. & ibi in *Commentario*. (s) Ignotum hoc mihi, nec uspiam lectum. Quæ hîc de *sacris* & *dogmatibus* Habessinorum traduntur, ea me, non sine fundamento, pleniùs & accuratiùs ex eorum libris tractavisse, confido. Lib. VI. *Histor.* meæ cap. 5. 6. & seqq.

reſpuunt; *pictas*, imprimis ſanctorum atque martyrum, amant, atque erudiendis pueris adhibent. *Presbyteris* uxores ducere licet, ſed unam tantum, eamque conſtanter ſine divortio, niſi ex cauſa adulterii. Inter ſeculares *polygamia* (t) non infrequens eſt, etiam bono cum conſenſu primæ & legitimæ conjugis, conniventiâ legum magis, quàm conceſſo jure. Illi hujus licentiæ cauſas prætexunt *menſtrui* & *puerperii* tempora; quibus, ſecundum Legem Moſaicam, ab uxoribus exactiſſimè abſtinent. *Sabbato* atque *Dominicâ* æquè feriantur.

Habeſſini generatim loquendo, acerrimi *Eccleſiæ Romanæ* hoſtes ſunt, ſpeciatim *Ieſuitarum* & *Clericorum Pontificiorum*, quorum (ſecundùm dicta Legati) non ſine horrore & exſecratione meminiſſe poſſunt, ob atrocia facinora tunc temporis perpetrata, quô *Luſitani* gratiâ Regis pollebant; privatim in bellis à *Suſneo* contra *Hatze-Iacobum* geſtis; (u) Quibus innumera vis hominum tam ſecularium, quàm eccleſiaſticorum, atque inter iſtos monachorum multitudo ingens periit. (x) In perpetuam hujus rei memoriam, latibula atque ſpeluneas montium & rupium, ſimiliumque locorum, quo ſeſe miſeri illi tunc temporis abdiderant, in honore ſummo habent, easque intactas relinquunt. In illis enim Pontificiorum adverſarii obtruncati: vel, accenſo in aditu illarum igne, fumo ſuffocati fuerunt. Quam ob cauſam adhuc maledicunt perſecutoribus illorum temporum, cum quibus nulla unquam concordia tentanda ſit. Tantum abeſt, ut poſt expulſionem *Ieſuitarum* ulla ſit ſecuta reconciliatio; quin potius *Baſilides* tempore coronationis ſuæ coactus fuit promittere, quòd omnes ſacris Romanis addictos regno pellere velit, prout etiam octo vel decem annis poſt factum, ut omnes, tam Eccleſiaſtici, quàm Seculares, cum uxoribus & liberis, tam Luſitani, quam hybridæ, imò Habeſſini ipſi illis adhærentes, aliquot millia numero, regno ejecti fuerint. Quorum plerique per *Senâram* regnum proficiſcentes, vel à ſævis Barbaris, aut Æthiopibus Muhammedanis obtruncati, aut à feris beſtiis devorati fuerunt. ſic miſerè perierunt, fœminis nonnullis exceptis, quas forma ab ira perſecutorum ſervavit. Ab illo tempore *proſcriptio Pontificiorum* perpetuâ lege ſancita fuit, quam Reges in inauguratione ſua juramento firmare tenentur, ut, quicunque imposterum, ſive *Luſitanus*, ſive alius *Romanæ religioni addictus*, in regnum intrare auſus fuerit, ſine ulla miſericordia, aut forma judicii, ab incolis proximi pagi, ubi modò deprehendatur, lapidaretur. (y)

(y) Dudum hoc ad me perſcripſerat *Gregorius Habeſſinus*, idq; in Commentario meo omiſſum, hîc ejus verbis tradere volui:

ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ዘኢትዮጵያ፡ መከ
ረ፡ ምክረ፡ ጽኑዐ፡ ምስለ፡ መኳንንቲ
ሁ፡ ወመማክርቲሁ፡ ወመነኮሳቲሁ፡
ከመ፡ ኢይባእ፡ ፖርቱጋዝ፡ ሀገረ፡
ኢትዮጵያ፤ ወፈድፋደሰ፡ ለእመ፡
ኮነ፡ ኤጲስቆጶስ፡ ወካህን፤ ወነ
ገረ፡ ዐዋዲ፡ በላዕሌሆሙ፡ ለኵሉ፡
ሰብአ፡ ሀገር፤ ለእመ፡ ተረክበ፡ ፩ እ
ምኔሆሙ፡ ከመ፡ ይትኰነን፡ በዐው
ድ፡ ወይሙት፡ በስቅለት፤ ወለእመ
ኒ፡ ዘይትቄበሎሙ፡ ከመ፡ ይሙት፡
ምስሌሆሙ። በእንተዝ፡ ሰቀልዎ
ሙ፡ ለ፯ ፓድርት፡ ወ፩ ኤጲስቆጶ
ስ፡ ዘቤተ፡ ኢየሱስ፤ ሶበ፡ ረከቡ፡

Rex regum Æthiopiæ conſilium cepit ſeverum, cum magnatibus, conſiliariis & monachis ſuis, ne ingrediatur Luſitanus *in regionem* Æthiopiæ, *maximè, ſi fuerit* Epiſcopus, *aut* Sacerdos. *Præco regius enim denunciavit omnibus incolis regni, ſi repertus fuerit unus ex illis, ut condemnetur in judicio, & ſuſpendio moriatur; & ſi quis ſuſceperit eum, moriatur cum illo. Hanc ob cauſam ſuſpenderunt* ſex Patres, *& unum* Epiſcopum è Societate Jeſu, *quos crimi-*

(t) Genuinam Habeſſinorum de *polygamia* ſententiam, ex narratione Gregorii Lib. IV. c. 4. retulimus in *Hiſtoria* noſtra. (u) Bellum iſtud non diu duravit. Maxima ſanguinis effuſio contigit poſt *Jacobi, Suſnei* æmuli, cædem, in bellis contra rebelles, qui religionis cauſam prætexebant. Crudelitatem, quam ipſi Habeſſini inter ſe exercuerant, poſtea Patribus Societatis exprobraverunt; imò illis in Æthiopia adhuc exiſtentibus, locuſtæ, aliæque calamitates imputabantur, uti docemus in Hiſtoria noſtra. Lib. III. cap. 2. §. 62. (x) Confer Hiſtoriam noſtram Lib. III. cap. 12. §. 36. & 43.

ምክረ፡ እኩይ፡ በላዕሌሆሙ፡ ዘይ
በጽሕ፡ ለሞት፡ ወእምድኅሬሆሙ፡
ኮበ፡ ሖረ፡ ፪ መነኮሳት፡ ዘፈረንሲ
ስኮ፡ ሰቀልዎሙ፡ ክማሁ፡ ወሣል
ሳዊ፡ ሶበ፡ ቦኡ፡ ፫ ፈረንሲስካን፡
ውስተ፡ ደሴት፡ ስዋኪን፡ ቀተልዎሙ፡
ቱርክ፡ ለሠለስቲሆሙ፡ በትእዛዙ፡
ለንጉሠ፡ ነገሥት፡ ዘኢትዮጵያ፡፡

nis, capitalis reos deprehenderunt. Post eos venerunt duo monachi Franciscani, *quos etiam suspendio necaverunt. Tertiò venerunt tres* Franciscani *in insulam* Suaquenam, *quos* Turcæ *trucidaverunt, mandato* Regis regum *Æthiopiæ.*

Congruunt hæc cum dictis *Moradi*, nisi quod secundùm hoc Regis decretum forma aliqua judicii observanda sit.

IV.

Num alia aliqua insignis mutatio ab anno 1640. in hoc Regno hucusque contigerit?

NUlla, nisi in melius. Quandoquidem *Basilides*, aliàs *Alem-Sagedus*, regnum, discordiis, religionis causâ turbatum, ut supra dictum, restauravit, & in prospero statu conservavit; cujus vestigia Rex hodiernus *Adjam-Sagedus* sequi decrevit.

V.

Quo loco nunc Gallæorum latrocinantium res sint?

QUod ad *Gallæos* attinet, qui jam ultra seculum pestis & pernicies, non tantùm Habessinorum, sed omnium circumjacentium populorum fuerunt, hâc tempestate multùm fractus est eorum furor. Nam Rex hodiernus *Adjam-Sagedus*, vivente adhuc patre *Iohanne*; cum fratre natu maximo discors factus, ad *Gallæos* confugerat (z) in quo secessu cum multis eorum amicitiam contraxit, atque hoc pacto gentis mores atque vires, nec non præliandi modum accuratè observavit, eorumque receptus atque perfugia intimè cognovit. Igitur post mortem fratris redux, amicis illis dextrè usus fuit. Nam regno potitus, complures eorum liberalitate in partes suas pertraxit, atque illorum copiis exercitum suum valdè auxit, ita, ut cum illis vel solis, vel cum exercitu suo conjunctis, alios multos sibi adversantes subigere & domare potuerit. Qua ratione viam sibi aperuit, *Gongam* vetsùs imperii sui fines procul dilatandi.

Legatus porrò referebat, multa *Gallæorum* millia, stupentibus Habessinis, solummodò in gratiam Regis, *religionem Christianam* spontè amplexos, atque baptismo initiatos fuisse, ut positâ barbarâ feritate mores humaniores, & vitam civiliorem induerint: quod nunquam antehac factum, neque in Habassia auditum. Sed hoc gratis non faciunt, siquidem Rex de victu & commeatu illis largè prospicit, ut plures alliciat. Præterea Metropolitæ & presbyteris injunxit, ne Gallæis, etsi parum adhuc instructis, *Baptismum* aut *S. Cænam* negarent, si sponte sese ad ista Sacramenta offerrent. Nihilominus plurimos *catechistas* constituit, qui eos in doctrina Christiana erudiant. Verùm enim verò, cùm immensus sit gentis hujus numerus, longè lateque diffusus, multum temporis requiretur, antequam tota natio perdomari possit. (a) Nam littus Orientale Africæ, à *Zeyla* vel *Mari rubro*, usque ad tropicum Capricorni, talibus feris gentibus repletum est.

VI.

Num Turcæ portus Maris rubri adhuc possideant?

POrtus *Maris rubri*, Habessinici quondam juris, & inter eos *Arkiko*, è regione insulæ *Matzua*, adhuc in Turcarum potestate sunt; qua in re Imperator nihil innovare parat, partim ob res in Occidente agendas: partim, ne exteri in regnum facilè ingrediantur; id enim Turcæ sedulò prohibent. Aliàs Neguço facile foret, junctis

(z) Idem quondam fecit *Susneus*. Hist. Æth. Lib. II. c. 6. §. 56. Sic *Gallæi* refugium sunt discordantium. (*Malcontenten.*) (a) Supra art. I. lit. c. allegavimus *Hist. Æth.* Lib. I. c. 16. quam confer.

junctis cum rege *Zeilano* (b) consiliis & copiis, totum littus Orientale occupare, & Turcas illud possidentes fame premere eosque expellere; prohibendo duntaxat, ne commeatus, aliaque ad vitæ sustentationem necessaria, è continente advehantur.

VII.

Num exteri facilè intra regnum admittantur?

EXteris difficillimus accessus intrò datur; si enim tanquam mercatores cum mercibus veniant, Turcæ eas vel sibi rapturi: vel si moderatiùs agant, advenas aliorsum ablegaturi sunt. si verò sine illis accedant, etiamsi à Turcis intromitterentur, ab incolis tamen intuiti forent, præsertim homines albi, quia pro *Lusitanis* vel *Pontificiis* haberentur, cum periculo vitæ. Alii verò à tali suspicione liberi benevolè & excipi & haberi solent. Verùm illis in locis regio valdè inculta est, desertis arenosis, & montibus asperrimis distincta, ut ægerrimè peregrinari possis; ut taceamus latrones, qui peregrinos sine ullo discrimine spoliant. Aliàs mercatura exercetur ab ipsis Habessinis & Muhammedanis, è regione *Sennâr* adventantibus; qui merces suas, nempe *ebur, aurum, argentum, frumentum, butyrum, oleum, mel, excrementum odoratum civettæ, coria boum*, ut & *mancipia* & plures alias res viliores, *Arkikum* & *Matzuam* devehunt, ut inde rursus *aromata, piper*, & *telas lineas* omnis generis, necnon *vestes sericas*, atque auro & argento intertextas, avehant; id quod illi, sine ullo periculo, minoribus impensis, & majore commoditate quàm peregrini perficere possunt.

VIII.

An portus Bailur adhuc navigantibus, & quibus pateat?

BAylul vel *Bailur*, portus (c) ad Mare rubrum, haud procul *Arkiko* situs, adhuc pertinet ad Regulum parvi regni *Dancalæ*, qui sub clientela Regis Habessinorum est, (d) & in fidei suæ pignus liberos suos in aula regia educari curat. Muhammedanus est religione, & annuum tributum *Neguço* solvit. Incolæ illarum regionum partim Æthiopes feri & agrestes, idolorumque cultores: (كافرون *Caffros*, Arabes vocant) partim Muhammedani sunt. Nulli ibi dantur Christiani: neque etiam multi mercatores è regionibus interioribus illuc proficiscuntur, propter itinera parùm tuta, & latrocinia illis in locis frequentissima.

IX.

Quis status nunc sit Regis Adel, *olim Habessinorum inimici?*

IMâm (e) [اماما] i. e. *Princeps* vel *Rex* regni *Adel*, cujus portus est *Zeyla*, Muhammedanus est, nemini subjectus, olim infensissimus Habessinorum hostis, (f) jam verò à multis annis amicus. Multis circùm hostibus cinctus est, quare semper paratus & intentus esse cogitur. Sedem suam Regiam decem vel duodecim dierum itinere introrsum habet, in urbe *Auça*. (g) Commercia inter utramque gentem difficillima sunt, ob genus quoddam Gallæorum, *Ambersis* dictorum, qui circa fines utriusque regni vagantur, & mercatores exactionibus suis vexant: aut, nisi satis largiantur, planè spoliant.

X.

Quanti veneant servi Habessinicæ nationis?

SErvi ex illis regionibus advecti, & venum expositi, nativi Habessini non sunt; quamvis Arabes eos sic nominent, ut eò cariùs vendant. Etenim veri Habes-

(b) De hoc mox plura dicentur, *Artic. IX.* (c) De portu hoc egimus supra Articulo I. lit. e. Per eum *Patriarcha Lusitanicus* tempore *Susnei* salvus in Æthiopiam penetravit; uti diximus in Hist. nostra. Lib. III. c. 11. §. 8. (d) Rex hic Imperii Æthiopici *beneficiarius* est, ut docuimus in Histor. Æth. Lib. II. cap. 18. (e) Generalis appellatio est, à præpositione امام Amâm, *Coram, ante*, & denotat quemcunque qui aliis præest. Hinc de quovis *Principe*, *Duce* vel etiam *Rege* prædicari potest. Specialiter significat *Antistitem sacrum*, qui populo precibus præit, ut apud Turcas fieri solet. (f) Id docent bella internecina inter utrosque gesta, de quibus eorumque causis egimus cùm in Hist. nostra, tum in Commentario Lib. III. cap. 15. (g) *Auça-Gurellé* vocatur Metropolis hujus regni à Patribus Societatis. Compositæ voces sunt, quarum significatio me latet. Vid. Comm. Lib. I. N. XXIX. ✝. 9.

ſini neque comam criſpam habent, ut cæteri Æthiopes: neque tam atri ſunt, ut ſervi illi, quos Legatus ſecum Bataviam nuper adduxit; (hi enim ex *Enarea*, (h) *Aſella*, (i) *Shankala* (k) & *Kompella* oriundi ſunt;) ſed promiſſis ſeu longioribus utuntur capillis, flavi, vel rubicundi, vel ſpadicei coloris, neque etiam ingenii ſervilis ſunt. (l) Quandoquidem regna Habeſſiniæ victu abundant, nemo ob egeſtatem (ut alibi haud rarò fit) à parentibus aut cognatis ſuis venditur, ſed qui ex Habeſſinia & circumjacentibus regionibus adducuntur ſervi, aut devicti ſunt Æthiopes, aut feri Cafri, vel alii, qui contra Imperatorem aut Dominos ſuos rebellaverunt. Hi captivi facti forás mittuntur, & ſemuncia auri, (m) vel etiam minoris veneunt, atque hoc pacto Gallæi, ſeparatim palantes deprehenſi, ante omnes alios venduntur. Aliàs, ſi quis hominem ingenuum vel liberum, ſive Habeſſinum, ſive alium quendam, plagio raptum vendat, is vel morte, vel confiſcatione omnium bonorum damnatur.

XI.

Num Epiſtolæ Æthiopicæ, ad univerſam Habeſſinorum gentem directa, in Æthiopiam pervenerint?

Epiſtolam quandam ex Europa miſſam Legati *Moradi* filius *Mochæ* acceperat, atq; in Habeſſiniam delatam, *Regi* in manus dederat. Alia ex Ægypto miſſa miro caſu etiam in Regis manus pervenit. Quibus obſtupefactus & planè attonitus verebatur, ne ſi in Metropolitæ aut Eccleſiaſticorum, vel etiam Procerum ſuorum notitiam venirent, in ſuſpicionem adducerentur, quaſi Rex commercium quoddam ſecretum cum *Francis*, (n) id eſt, *Pontificiis Europæis* coleret; idque eò magis, quòd in literis ex Ægypto allatis extaret adhortatio quædam ad reconciliationem gratiæ cum *Eccleſia* & *Pontifice Romano* ineundam, quod ſolum ſuffeciſſet ad concitandos Eccleſiaſticos, & motus contra Regem ciendos. Certè latores talium epiſtolarum loco mercedis pœnam capite luiſſent. Quapropter Rex illas epiſtolas præſente *Morado* manu propriâ cremavit, priusquam vel Proceres, vel aulici quidquam de iis perciperent, ne periculum vitæ filio ſucceſſori ſuo crearet. Sic igitur ſuppreſſæ fuerunt literæ illæ, quamvis non ſine metu plures alias ſuperventuras; quibus tamen certis mandatis præcavere voluit. Ex quibus ſatis liquet, commercia cum Chriſtianis *Europæ* latè ſumtis difficillima fore; prout ex ſupradictis quoque conſtare poteſt.

[De *epiſtolis* iſtis non habeo quod dicam. Imprimi curaveram jam ante decem annos *epiſtolam Æthiopicam* ad univerſam Habeſſinorum gentem directam, in qua *Reges Europæ*, ipſum etiam *Ruſſorum* Αὐτοκράτορα & *Reſpublicas* ſimpliciter nominaveram, ſitum quoque regionum deſcripſeram, & religiones, quibus uterentur, verbis planè ἀδιαφόροις narraveram. (Iſta enim omnia in Æthiopia ignorari ſciebam,) *Reges inter ſe concorditer vivere*, inquiens *non obſtante ſacrorum differentia*, atque his verbis tandem concludens: እንበስ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ዘኢትዮጵያ፡ ለእመ፡ ይፈቅድ፡ ይክል፡ ገቢረ፡ ዐሰረ፡ ተፋቅሮ፡ ወተዓርኮ፡ ምስሌሆሙ፡፡ *Quapropter Rex regum Æthiopiæ, ſi voluerit, contrahere poterit conjunctionem charitatis, & mutua amicitia cum illis.* Scilicet ſcopum meum palmarium fœderis & ſocietatis, ad diſtrahendas orto fortè bello Turcarum vires, cum Habeſſinis ineundæ, in animo habebam. Num verò Rex verba iſta de *reconciliatione cum Eccleſia Romana* acceperit: vel num epiſtolæ illæ revera meæ fuerint, cum maximè neſcientibus neſcio: neque etiam memini, ullam per Ægyptum miſſam fuiſſe. Nam quas Anno 1683. in Indiam miſi, ex ſocietatibus, tam in Anglia, quàm in Hollandia commendatæ fuerunt. Anglica nihil egit; nec cognoſcere potui, an unquam miſſa fuerint exempla illi commiſſa. At Hollandica in eò laudabilem præſtitit operam, atque ſuis injunxit, ut curam harum epiſtolarum haberent. Fecerunt, quod juſſi erant. Reſpondit *Hubertus* Cloeck / Inſtitor eorum, *Mochâ* Arabiæ emporio die XIX. Auguſti, Anni 1685. duo exempla epiſtolæ Æthiopicæ ſibi reddita fuiſſe, quæ per duos mercatores Arabes, *Abd-ulkader*, & *Babaien-Sabaih*, Mochæ commorantes, & in Habeſſinia negotiantes, diligentiſſimè curaverit. Quæ fortaſſis aliquando pleniùs cognoſcemus.]

XII.

(h) *Enarea*. Regnum Æthiopiæ remotiſſimum. Gens proba atque fida eſt; uti diximus in Hiſt. noſtra in Procem. §. 13. lit. e. & Lib. I. cap. 3. n. XII. & in Comm. h. l. N. XXIX. §. 9.

XII.

De perſona Legati.

LEgatus CHOWAGIA MORAD, qui epiſtolas Regis Æthiopiæ, quas ſupra retulimus, Bataviam Indiæ attulit, natione Armenius fuit, cùm ſecunda vice rediret, Vir *ſeptuaginta quatuor annorum*; ſed robuſtus adeò & corpore validus, ut patinas pariter ac pocula, inſtar juvenis viginti quinque annorum, evacuaret, ex quo intelligebatur, victum & aërem Habeſſiniæ ſaluberrimum eſſe. Quæ certò affirmabat, hîc conſcripſimus, ambiguis transmiſſis. Nullatenus verò dubitamus, virum talis ætatis atque dignationis, in re ad ſe nihil pertinente, veritatem dicere voluiſſe.

Dabatur *Bataviæ in caſtello*, die XVIII. Martii, Anno CIƆ IƆC XCII. *P. de Roo.*

[Primus Habeſſinorum Legatus, *Matthæus*, quem poſt hominum memoriam ſub initium ſuperioris ſeculi foràs miſerunt, etiam *Armenius* fuit, qui primam hujus gentis notitiam, quamvis ſat mutilam atque mancam, orbi noſtro dedit. De eo fusè egimus in *Comment. noſtro Proœm.* l. 9. & Lib. II. N. LVII. ubi etiam cauſas indicavimus, cur *Armenii* potiùs, quàm Habeſſini ad ſimiles legationes adhibeantur; ſcilicet illi Orientis, ſicut Hollandi Occidentis, mercatores ſunt perpetui, niſi quòd naves nullas habeant; itinera, linguas & mores gentium norunt, & liberum per Muhammedanos & Chriſtianos tranſitum habent; apud Habeſſinos præcipuè, qui eos omnibus aliis exteris præferunt, quia ad eorum ritus & religionem proximè accedunt. Illos enim cum *Habeſſinis & Copticis* puriorem Eccleſiam conſtituere Jacobitæ autumant.]

COngruit nova hæc relatio in ſumma rerum cum ea, quam *Hubertus* Cloeck (cujus paulò ante meminimus) in Europam miſit, quamque nos in *Commentario* noſtro in *Addit.* ad *Lib. II. pag 264.* publici juris fecimus. Quapropter nec nos de bona fide Legati *Moradi* ambigimus. Potuit tamen, tanquam exterus, circumſtantias quasdam particulares, quoad nomina & ſitum regnorum: quoad ritus, religionem, & ſimilia, ignoraviſſe. Niſi memoriâ lapſus fuit, cùm de *Petri Heylingi* abitu & morte, quaſi ante non ita multos annos contigerit, diſſereret, ut monuimus *Art.* III. *lit.* q. Eum enim diu ante hodierni Regis tempora fato functum audivi. Deinde primordium regni hujus Regis differt à relatione *Huberti*, qui *Adjam-Sagedum* Anno 1685. tres annos regnâſſe ſcribit: at ſecundùm *Moradum* ſupra artic. II. illo tempore quinque annos regnâſſe oportet, quod præferimus. Sed exſpectanda ſunt, quæ ex Arabia vel ipſa Habeſſinia plura & accuratiora ſubmittere pollicitus eſt, ſupra art. I.

Cæterùm ex ſupra dictis Hiſtoria noſtra partim ſuppleri, partim emendari poteſt. *Genealogia* Regis hodierni, ſecundùm *Moradi* relationem, ita ſe habet:

BASILIDES, SUSNEI F.

primò SULTAN-SAGED: deinde ALEM-SAGED cognominatus. Natus Anno 1607. Rex factus d. 16. Septemb. 1632. Obiit ſub finem Anni 1664. vel initio 1665. genuit *Conſtantinum, Iuſtum* & *Davidem*, qui ante patrem obierunt; ſucceſſit ergo

JOHANNES

Anno 1665. Cognomento AELAF-SAGED. Obiit Anno 1680. cujus filius

JASO ADJAM-SAGED,

nunc feliciter regnans, nat. Anno 1654. ad regnum pervenit Anno 1680.

NN. FILIA.

Sed fœminæ nullum jus ſuccedendi habent.

Igitur benevolum Lectorem rogatum volumus, ut ubicunque in opere noſtro legerit Regis nomen mendoſum *Af-Saged*, corrigat *Aelâf-Saged*. Cauſam mendæ reperiet in Epiſtola I. lit. c. p. 9.

(i) *Afilla* & *Kompella* ignotæ mihi ſunt regiones. (k) *Shankala* ſunt Æthiopes feri, pamphagi atque palantes, *Troglodytis* ſimillimi. Deſcripſimus eos in Hiſtoria noſtra Lib. I. c. 14. §. 53. Com. h. l. (l) Ingenia Habeſſinorum deſcripſimus in Hiſt. Æthiop. Lib. I. cap. 14. & ibi Coment. (m) Belgica relatio habet: de waerde von ⅛ of ¼ *Real* ſwaerte Goud / quod pondus, cum præcisè dicere nequeamus, maluimus dicere id, quod ex multis aliis accepimus. (n) [illegible]: *Francos* more Orientalium vocant omnes Europæos, ſpeciatim *Eccleſiæ Romanæ* addictos; *Græcos* minimè. *Comment.* I, 17, 7.

Dum Arabica tracto, incidi fortè in diem XIII. Augusti *Calendaris Coptitarum* in *Comment.* meo pag 425. ubi mendosum تنخل mihi imposuit, ut notam facerem N. XLVII. p.436. atque de *secessu* exponerem; cum تنجل scribendum sit, quod de *Deo* dicitur, *cum homini se manifestat*; prout reperitur Marc. 9, 1. hinc تنجلي *Epiphania* est apud Giggejum p.737. secundùm hoc locus ille est corrigendus. Porro magnam observabis differentiam versionis epistolæ *Aclâf-Sagedi*, quam hic dedimus, ab illa quam exhibuimus in *Commentario* nostro Lib. II. N. XXXVI. p. 244. Causa est, quod ista ex paraphrasi Belgica: illa verò ex textu Arabico, quem nuper accepimus, confecta fuerit.

Postremò monendus est lector, quomodo literæ inter Europæos ambiguæ, in peregrinis vocibus legendæ sint.

Ch. ut *German. Belgicum & Polon.* Ch.

G. ante e & i. ut G. *Gallicum.*

J ut J *Germanicum. Ital. & Belgicum. Anglicè & Gallicè* Y consonans.

Sh. sicut Sch. *Germ.* Ch. *Gallicum.* Sh. *Anglicum.*

W. ut W. *Anglicum.*

Secundùm hæc Regis nomen *Adjam-Saged* cum Arabibus Gallicè legendum *Adyam Saged*; quamvis litera G. Æthiopicè semper sit *palatina*, nunquam *dentalis*. Titulus Armeniorum consuetus خواجه *Chowvagia*, Magister, Dominus, Ital. *Signor*, si rectè efferri debeat, trium nationum linguæ requiruntur; *Germanorum*, qui pronuncient *Ch: Anglorum*, qui efferant *W:* denique *Gallorum*, qui dicant *gia*, vel potius *ja*, ne audiatur i. Mirè passim scribitur alibi, *Godja. Godsia. Chodsia*; alibi *Hagia*, ab aliis aliter. *Chogia* contractè procul dubio pronunciatur. Propter hanc causam sæpius desideravimus, quin & polliciti sumus (si per alia negotia liceret) *Alphabetum* quoddam *universale*, secundùm quod omnia peregrina nomina ab omnibus Europæis uniformiter scriberentur & legerentur. Specimen insigne in admirando linguarum Orientalium Thesauro, in ejus proœmio, publicè exhibuit Nobilissimus *Franciscus à Mesgnien Meninski*, linguis tam Orientalibus, quàm Occidentalibus ad stuporem doctus; quod sequi decrevimus.

Errata typographica, quæ Lectorem morari, vel sensum turbare possint, observavimus nulla; idque sedulitate & curâ amanuensis nostri *Joh. Hermanni Weissenbruch*, Orientalium Linguarum, imprimis Arabicæ & Æthiopicæ, cultoris diligentissimi. Si tamen pro *Giggæus*, secundùm titulum Thesauri ejus, *Giggejus*; & pag. 16. lin. 3. *Meselamin* legere velis, per nos licet. At sphalma reale est, quod alienâ culpâ irrepsit pag. 12. lin. 11. ubi pro *X. die Julii, III. Februarii* ponendus. Nam *d. VII. Sept.* 1674 Surattæ appulerat primâ vice Legatus: Bataviæ verò dicto die Februarii 1675. Denique defectum typorum Arabicorum ubi non ita ligari & connecti potuerunt, ut calligraphia Arabica poscit, æquus Lector excusabit.

F I N I S.

